

# ПАРЛАМЕНТСЬКА ЕТИКА В УКРАЇНІ. РЕАЛІЇ, ПОТРЕБИ, ПЕРСПЕКТИВИ

ІРИНА СУСЛОВА, ФІЛІПП ФЛУРІ, ВАЛЕНТИН БАДРАК



ІРИНА СУСЛОВА, ФІЛІПП ФЛУРІ, ВАЛЕНТИН БАДРАК

# **Парламентська етика в Україні. Реалії, потреби, перспективи**

ЖЕНЕВА – КИЇВ, 2017

ISBN 978-617-7533-15-2

*Парламентська етика в Україні. Реалії, потреби, перспективи.* За матеріалами дослідження Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння та Інституту соціальних технологій «Соціополіс» – 56 стор.

**Загальна редакція видання українською мовою:**  
І.Суслова, Ф.Флурі, В.Бадрак

**Комп'ютерний дизайн:** Валерія Чумак

**Переклад матеріалів з англійської мови:**  
Приватне підприємство  
“КОМПАНІЯ “МОВА СЕРВІС”

*Ця книга публікується за фінансового сприяння  
Міністерства оборони Латвії*

© Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння  
© Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces

# Зміст

Передмова. І.Суслова.....	4
Передмова. Ф. Флурі.....	5
Передмова. В. Бадрак.....	6
Депутатська етика та стан її дотримання в сучасній Україні.....	7
До питання прийняття Кодексу депутатської етики Верховної Ради України.....	28
Додаток 1. Порівняльна характеристика кодексів поведінки парламентів та етичних норм.....	32
Додаток 2. Порівняльна характеристика парламентів — етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню (Таблиця 1).....	42
Додаток 3. Порівняльна характеристика парламентів — етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню (Таблиця 2).....	48

# Передмова

**Ірина Сулова**  
**Народний депутат України,**  
**Голова підкомітету з питань гендерної рівності і недискримінації Комітету Верховної Ради**  
**України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин**

Дорогі друзі!

Сьогодні український парламентаризм переживає системну кризу. Лише 5% громадян довіряють Верховній Раді як вищому державному органу влади. Це особливо небезпечно, якщо врахувати, що ми живемо в парламентсько-президентській республіці, де роль законодавчої установи є ключовою.

В таких умовах проблема парламентської етики – актуальна й злободенна. Цей термін в нас часто хибно трактують, зводячи його лише до боротьби за депутатську дисципліну. Насправді парламентська етика регулює увесь комплекс законотворчої та іншої діяльності народних обранців. Мова йде не лише про бійки чи лайку у Верховній Раді, але й про відвідуваність засідань, особисте голосування, лобізм, конфлікт інтересів, політичну корупцію. Це складний вузол протиріч, які сьогодні підточують зсередини український парламентаризм. В результаті дії кожного депутата безпосередньо відображаються на іміджі парламенту та на його спроможності виконувати свої функції.

Верховна Рада потребує глибинних системних реформ. Адже корінні позитивні зміни в країні можливі лише тоді, коли вища законодавча установа, яка їх продукує, є авторитетною, професійною та морально незаплямованою. Тому одним із пріоритетних завдань вважаю практичну реалізацію дорожньої карти реформи Верховної Ради, яка була напрацьована керівником місії Європарламенту Петом Коксом та командою Володимира Гройсмана, який тоді очолював парламент. Ми не маємо права гаяти час та відкладати перетворення, адже держава сплачує за це занадто дорогу ціну.

Суть цих перетворень не в заміні «поганих хлопців» хорошими, а в створенні таких умов, коли будь-який обранець буде дотримуватись норм, що прийняті цивілізованим світом. Коли неетичні вчинки депутата (від банальних словесних образ до політичної корупції) матимуть свої невідворотні наслідки й можуть коштувати йому мандата. Це створить передумови для ефективної законодавчої роботи Верховної Ради та зростання довіри людей до парламенту.

В складний для України час важливо, щоб парламент відповідав тим викликам, які стоять перед державою. Адже в протилежному випадку дискредитується сама ідея демократії, що загрожує нам великими потрясіннями. Тому навколо парламентської реформи мусять об'єднатися депутати різних політичних сил та різних переконань, усі, хто бачить Україну сильною розвинутою європейською державою.

Сподіваюсь, що дана праця допоможе краще зрозуміти стан справ з дотриманням депутатської етики в Україні, проаналізувати світовий контекст проблематики та сформувані дієві рецепти змін, які незабаром будуть успішно втілені в життя.

*Київ, червень 2017р.*

**Філіпп Флурі**  
**Заступник директора ДКЗС**  
**Керівник підрозділу Східної Європи,**  
**Південного Кавказу, Центральної Азії**

Парламенти і парламентарії у пострадянських країнах з перехідною економікою з'ясували, що знайти своє місце в розподілі влади у трикутнику, визначеному Монтеस्क'є, доволі важко. Одним із чинників, що цьому перешкоджають може бути минуле, яке ще сильно залежить від очікувань як виборців, так і обраних представників народу. Очікування, що виконавча влада буде завжди діяти по-своєму, і що депутати не можуть її скеровувати чи контролювати, таким чином, може стати перешкодою ефективному парламентському нагляду та керівництву, так само, як і незнання того, як саме парламенти та парламентські комітети повинні узгоджено працювати попри розподільчі лінії політичних партій. І слабкі амбіції створити законодавство, яке насправді дає парламенту можливість запроваджувати те, для чого його було обрано.

Іншою додатковою причиною слабкого авторитету парламентів та дуже обмеженого рівня довіри до них, про що свідчать опитування громадської думки, є поведінка окремих депутатів у парламенті та у громадській сфері. Парламентська недоторканність не може і не повинна бути ліцензією на незаконну поведінку.

Парламенти у кожній країні зацікавлені в тому, щоб вони розглядалися як спроможні реалізувати свої виборчі програми – хоч би і з бажання повторного обрання. Тому вони, як на національному, так і на регіональному рівнях, мають запровадити власні кодекси поведінки, забезпечити впорядковану та законну поведінку своїх членів, а також визначати та застосовувати санкції у разі неправомірної поведінки.

Це дослідження, зосереджене на українському контексті, спрямоване на надання рекомендацій щодо існуючих кодексів поведінки. Паралельно це стосується останніх зусиль щодо затвердження такого кодексу у Верховній Раді України. Сподіваємось, це буде інструментом, який допоможе ВР повністю реалізувати свій потенціал.

З 2001 року Женевський центр демократичного контролю над збройними силами (ДКЗС) бере участь у програмах парламентського співробітництва.

ДКЗС хотів би висловити подяку Міністерству оборони Латвії за підтримку цього проекту публікації.

*Женева, червень 2017р.*

**Валентин Бадрак**  
**директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР)**

### **Парламент як центр формування суспільних стереотипів**

Для України – парламентсько-президентської республіки, в якій Верховна Рада не перетворилася на головний центр генерування та прийняття найважливіших для суспільства рішень, – питання парламентської етики залишається вкрай важливим. Можливо, навіть, одним із ключових з огляду на необхідність вибудовування національної ідеї та формулювання стереотипів, притаманних міленіуму.

З одного боку, українське суспільство інколи демонструє сумнівні рефлексії на порушення народними депутатами морально-етичних норм та навіть ігнорування базових людських цінностей, але засуджує низьку політичну культуру своїх обранців переважно на рівні гумору та приватних розмов. То ж тривале політичне життя самих порушників, що намагаються епатажними засобами компенсувати дефіцит реалізованих ідей, віддзеркалює стару сентенцію: кожен народ заслуговує на своїх правителів. Але, з іншого боку, суспільство через досить потужні громадські інститути має змогу долучитися до корегування питань парламентської етики. Гадаю, українським громадянам варто цілеспрямовано доводити, що легітимність і ефективність парламенту визначається передусім довірою до нього та підтримкою з боку суспільства.

Слід зауважити, що коло проблем у сегменті парламентської етики залишається доволі широким. До нього слід віднести не тільки хуліганство чи перешкоджання роботі парламенту, але й дотримання робочої дисципліни чи питання лобізму проектів в інтересах окремих, як правило, фінансово-промислових груп.

Як відомо, в Україні контроль за дотриманням норм етики покладений в основному на Комітет Верховної Ради України з питань Регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності Верховної Ради України, а також на головуючого на засіданні Верховної Ради – у частині дотримання правил етики на засіданнях парламенту. Але цього, як свідчить аналіз поточних подій, недостатньо. Серед іншого, важливо передбачити проведення розслідувань різних випадків неетичної поведінки та різні рівні санкцій на парламентарів.

Гадаю, для України є актуальним прийняття спеціального кодексу поведінки членів парламенту, що прописував би основні морально-етичні принципи, яких депутат повинен дотримуватися. Як це, зокрема, зроблено у Польщі чи США. Варто передбачити й відповідальність за порушення таких правил, включно з позбавленням депутатських повноважень. Цікаво, що, наприклад, у Сполученому Королівстві порушення таких розроблених і затверджених правил розцінюються як злочин проти парламенту і можуть за собою тягнути накладення штрафу, винесення догани, заборону брати участь у роботі палати на певний період, виключення з палати, та, навіть, ув'язнення.

*Київ, червень 2017р.*

# Депутатська етика та стан її дотримання в сучасній Україні

## 1. Визначення поняття «депутатська етика». Актуальність проблеми.

Розгляд проблеми депутатської етики та її дотримання перш за все потребує уточнення суті цього поняття, оскільки воно може розумітися досить по-різному. Коли йдеться про порушення правил депутатської етики, часто під ними розуміють випадки порушення депутатами елементарних норм публічної поведінки – бійки в сесійному залі, перешкоджання проведенню засідань парламенту, вживання образливої лексики тощо. Вказані випадки безумовно належать до сфери етики, проте реальний зміст поняття «етика» (і відповідно – «депутатська етика») є значно ширшим.

Згідно з «Енциклопедією сучасної України», етика – «це система моральних норм і цінностей, властива певній спільноті, соціальній, професійній або іншій групі людей», а також наука, об'єктом дослідження якої є вказані моральні норми і цінності та

в цілому мораль і моральність.<sup>1</sup> Таким чином, під депутатською етикою доцільно розуміти не лише окремі аспекти публічної поведінки депутата, а загальну систему його цінностей і норм поведінки, яка, зокрема, включає такі характеристики особистості як чесність, порядність, відповідальність, справедливість, гідність, совість тощо. Етику доцільно розглядати не як окрему сторону життя особи, а як окремий вимір її буття, цілісну етичну свідомість, яка «пронизує» все свідоме життя людини і є одним з основних чинників, що визначають її дії та вчинки. Етичні норми визначають загальні уявлення представників певної соціальної групи про те як потрібно діяти, а як не можна діяти в тих чи інших ситуаціях, що в поведінці людини є добрим, а що поганим.

Виходячи з наведеного, під депутатською етикою ми розуміємо систему моральних норм і цінностей та правил поведінки, яким, згідно з уявленнями суспільства, має відповідати та яких має дотримуватися народний депутат.

У системі депутатської етики можна виділити кілька взаємо-

пов'язаних складових:

- а) загальні етичні норми, яких має дотримуватися кожна особа (наприклад, з повагою ставитися до співрозмовника, відповідально ставитися до виконання своїх обов'язків, зберігати власну гідність та поважати гідність інших людей тощо);
  - б) етичні норми державного службовця, особи, уповноваженої на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування (наприклад, недопущення конфлікту інтересів; запобігання одержання неправомірної вигоди);
  - в) етичні норми власне депутатської діяльності, які характерні виключно для депутатів (наприклад, неприпустимість голосування за іншого народного депутата чи блокування трибуни).
- Таким чином, до депутата суспільством ставляться підвищені етичні вимоги – з одного боку він має дотримуватися загальних етичних норм, обов'язкових для всіх громадян (причому тут до депутата теж висуюються

1 [http://esu.com.ua/search\\_articles.php?id=18041](http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18041)



особливі вимоги – вважається, що він має бути взірцем у дотриманні цих загальних норм), а з іншого боку – дотримуватися ще цілого ряду етичних правил, які висуваються до нього як до представника державної влади.

На жаль, реальний стан справ в Україні стосовно відповідності поведінки депутатів суспільним очікуванням є зовсім іншим. Переважна більшість громадян України вкрай незадоволена рівнем дотримання народними депутатами норм депутатської етики (див. п. 4.1) і серед народних депутатів можна знайти значно більше прикладів негативної етичної поведінки, ніж зразків для наслідування. Очевидно, що ця обставина є однією з основних причин низької довіри громадян до Верховної Ради та негативної оцінки ними ефективності її діяльності.

Актуальність і гострота проблеми дотримання депутатами Верховної Ради норм депутатської етики, на нашу думку, є значно недооціненою суспільством. Адже саме в цьому криється одна з головних причин неефективної діяльності законодавчого органу країни та незадовільного виконання ним своїх функцій. Масове невідвідування депутатами засідань, різного роду блокування часто роблять взагалі неможливим функціонування Верховної Ради, а невід-

повідальне ставлення багатьох депутатів до законотворчої діяльності зумовлюють прийняття значної кількості законів низької якості або ж законів, спрямованих на захист особистих інтересів народних депутатів.

Окремо слід відзначити потужний негативний вплив на свідомість громадян, який здійснюють масові випадки неетичної поведінки народних депутатів. Демонстративне порушення депутатами законів, ігнорування ними елементарних етичних норм навряд чи може стимулювати законослухняність пересічних громадян.

Серед основних аспектів проблеми сучасного стану депутатської етики в Україні та її дотримання народними депутатами можна виділити наступні.

1. Майже повна відсутність в сучасному українському політичному дискурсі категорій «моралі» та «моральності»<sup>2</sup>.
2. Недосконалість механізмів, які б запобігали потраплянню до Верховної Ради осіб, які не відповідають етичним вимогам до народного депутата. Таким чином, в сферу депутатської етики та забезпечення її дотримання доцільно включати також виборче законодавство та виборчий процес в цілому.
3. Необхідність деталізації та кодифікації норм депутатської етики, внесення відповідних

змін до законодавства. Зрозуміло, що жоден закон не зробить народного депутата більш моральним, проте чітке визначення етичних норм ускладнить для депутата можливість їх порушення.

4. Формування дієвих механізмів відповідальності народних депутатів за порушення норм депутатської етики.
  5. Посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні дотримання депутатами норм депутатської етики.
- Далі детальніше розглянути окремі з названих аспектів.

## 2. Зміст депутатської етики в законодавстві України

### 2.1. Нормативно-правова база щодо депутатської етики

В існуючому правовому полі України відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який би в цілому урегулював питання депутатської етики. Правові засади діяльності Верховної Ради та народних депутатів, у тому числі норми їх етичної поведінки, визначаються Конституцією України, Законами України «Про статус народного депутата України»<sup>3</sup>, «Про Регламент Верховної Ради України»<sup>4</sup>. Крім того,

2 <http://hvylya.net/analytics/society/chto-stoit-znat-ukrainsam-o-morali.html>

3 Закон України «Про статус народного депутата України». – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>

4 Закон України «Про Регламент Верховної Ради України». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-17>

окремі питання, що стосуються реального та потенційного конфлікту інтересів, суттєвої зміни майнового стану, декларування майна парламентарів визначаються Законом України «Про запобігання корупції».<sup>5</sup> Варто також враховувати роль загальноновизнаних норм моралі, які визначають загальний дискурс щодо етичної поведінки парламентарів, та є, на нашу думку, нерозривно пов'язаними із відповідними нормами права.

Науковці здійснюють теоретичне розмежування нормативно-правової бази щодо етичної поведінки народних обранців за такими напрямками:

- 1) особиста етика та норми поведінки;
- 2) норми службової поведінки в представницькому органі законодавчої влади та за його межами;
- 3) норми, спрямовані на вирішення конфліктів або колізій інтересів, побічних прибутків, фінансових та майнових інтересів;
- 4) норми, що обумовлюють та забороняють діяльність, що має ознаки корупційної.<sup>6</sup>

Конституція України визначає засадничі етичні та правові принципи діяльності парламентарів. Так, стаття 79 Конституції України пов'язує момент набуття повноважень народним депутатом зі складанням присяги

наступного змісту: «Присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу. Присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників».<sup>7</sup>

Тобто, яка бачимо, у ній органічно поєднуються правові та морально-етичні норми, порушення яких тягне за собою настання різних видів соціальної відповідальності.

Крім того, Основний Закон (статті 6 і 19) закріплює один із базових принципів конституційно-правового регулювання, так званий «спеціально-дозвільний», згідно з яким органи державної влади, місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Поряд із тим, у Конституції України визначаються принципи несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, особистого голосування та інші, які є засадничими для діяльності українських парламентарів.

Своє логічне продовження згадані принципи знаходять у Законі України «Про статус народного депутата України»,

статті 8 та 24 якого присвячені етичним питанням та зобов'язанням перед виборцями. У той час, як у статті 8 мова йде саме про морально-етичні зобов'язання, стаття 24 визначає конкретні обов'язки, що покладаються на народного депутата. Серед них, зокрема: обов'язок додержуватись вимог закону та присяги, особисто брати участь у засіданнях Верховної Ради України та особисто брати участь у голосуванні, додержуватись вимог трудової дисципліни та норм депутатської етики, підтримувати зв'язок із виборцями, розглядати їх звернення та інформувати про свою діяльність та інші.

Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» містить Главу 9 «Дотримання дисципліни та норм етики на пленарних засіданнях Верховної Ради України», у якій зафіксовані вимоги до поведінки народних депутатів на засіданнях Парламенту. Проте її зміст охоплює лише «регламентні норми», що мають на меті, перш за все, упорядкувати діяльність Верховної Ради України, зробити її ефективною та продуктивною, проте не стосуються приватного життя парламентарів, поведінки поза межами Верховної Ради та інших етичних аспектів їхньої діяльності.

Особливістю Регламенту Верховної Ради України є те, що у

5 Закон України «Про запобігання корупції». – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

6 Грушанська Н.І. Правові засади депутатської етики (на досвіді парламенту України): автореф. дис. ... канд. юр. наук., - К., 1999. - 16 с.

7 Конституція України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

ньому встановлюються правила поведінки не лише для народних депутатів, а й для усіх осіб, присутніх на засіданнях Верховної Ради. Більше того, на думку дослідників, на практиці дуже важко розрізнити етичні та дисциплінарні норми, адже у Регламенті вони тісно пов'язані між собою.<sup>8</sup>

Як вже зазначалося, значна частина норм Глави 9 Регламенту Верховної Ради України спрямована на забезпечення стабільної роботи Верховної Ради України та усунення перешкод у проведенні пленарних засідань. Так народним обранцям та іншим особам, присутнім на пленарних засіданнях, забороняється вносити до зали засідань під час роботи Парламенту будь-які предмети, що не пов'язані із безпосереднім здійсненням законотворчої діяльності: банери, плакати, гучномовці тощо.

Відповідно до частини 2 статті 53 Регламенту Верховної Ради України за пропозицією голоуючого на пленарному засіданні або за пропозицією народного депутата, підтриманою однією третьою голосів народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради, особи, визначені у частині 1 статті 53 та які порушили дані вимоги, зобов'язані покинути пленарне засідання.

Парламентарі також зобов'язуються утримуватись від публічних проявів свого став-

лення до того, що відбувається під час засідання.

Крім того, вживається поняття «зриву пленарного засідання» – тобто вчинення народним депутатом дій, що мають на меті грубе порушення встановленого порядку ведення пленарного засідання аж до неможливості його проведення.<sup>9</sup>

Особливу увагу Регламент Верховної Ради України приділяє питанням поведінки народних депутатів та інших учасників пленарних засідань – промовців під час виступів, у тому числі вказує на неприпустимість вживання образливих та нецензурних слів, закликів до протиправних дій, зловживання часом, наданим для виступу, тощо. Як відповідь на образливі слова, конкретному народному депутату чи представникові фракції (депутатської групи), яким були адресовані такі вислови, надається слово для репліки.

Якщо народний депутат, депутатська фракція (депутатська група), на адресу яких були виголошені образливі слова, вважають, що конфлікт не вичерпано і порозуміння між народними депутатами не досягнуто, то вони письмово звертаються до комітету, до предмета відання якого належать питання регламенту, який розглядає це питання на своєму засіданні. У таких випадках за висновком коміте-

ту, до предмета відання якого належать питання регламенту, Верховна Рада без обговорення може прийняти рішення про позбавлення народного депутата права брати участь у пленарних засіданнях (до п'яти пленарних засідань). Це рішення доводиться до відома виборців через газету «Голос України».

Забороняється також створювати будь-які перешкоди для нормального виступу у залі засідань іншим доповідачам. Стосовно доповідачів (промовців), у випадку недотримання ними вищезгаданих вимог, голоуючий на засіданні має повноваження виносити їм попередження, припиняти виступ, а у випадку вчинення повторного порушення – позбавляти права виступу на цьому пленарному засіданні.

Проте, на нашу думку, закладені у Регламенті Верховної Ради України механізми реагування на випадки порушення депутатської етики є досить невизначеними та м'якими, що, як показує практика, суттєво знижує їхню ефективність. Адже навіть у випадку застосування голоуючим на засіданні певних «санкцій» до порушника дисципліни, вони не досягають своєї кінцевої мети – не попереджають вчинення таких порушень у майбутньому.

Глава 9 Регламенту Верховної Ради України містить норму

8 Лінецький С.В., Крижанівський В.П. Коментар до Регламенту Верховної Ради України. – Режим доступу: [http://radaprogram.org/sites/default/files/publications/komentar\\_do\\_reglamentu-berez-2015.pdf](http://radaprogram.org/sites/default/files/publications/komentar_do_reglamentu-berez-2015.pdf)

9 Лінецький С.В., Крижанівський В.П. Коментар до Регламенту Верховної Ради України. – Режим доступу: [http://radaprogram.org/sites/default/files/publications/komentar\\_do\\_reglamentu-berez-2015.pdf](http://radaprogram.org/sites/default/files/publications/komentar_do_reglamentu-berez-2015.pdf)

(ч. 6 ст. 51), яка виходить за межі дисциплінарного та етичного регулювання та стосується вчинення під час пленарного засідання дій, що містять ознаки злочину, народним депутатом України. При цьому слід враховувати, що Регламент Верховної Ради України та Конституція України встановлюють особливий порядок притягнення народних обранців до кримінальної відповідальності, що напругу пов'язано з інститутом депутатської недоторканості.

Тож у випадку настання подібної ситуації, головуючий на засіданні зобов'язаний оголосити перерву або й закрити пленарне засідання та звернутись до комітету, до предмета відання якого належать питання регламенту, з пропозицією розглянути дане питання та винести щодо нього свої пропозиції.

Окремо слід звернути увагу, що статтею 311 Регламенту Верховної Ради України передбачено механізм повідомлення про наявність конфлікту інтересів. Так, народний депутат бере участь на пленарних засіданнях в обговоренні питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів, за умови публічного оголошення про це під час пле-

нарного засідання Верховної Ради, на якому розглядається відповідне питання.

Можна зробити висновок, що усі описані заходи реагування носять дисциплінарний характер, проте до нардів-«прогульників» застосовуються й заходи матеріального характеру. Згідно з розпорядженням Голови Верховної Ради України «Про порядок обліку робочого часу та нарахування заробітної плати народним депутатам України» від 07.09.2009 р. № 799 нарахування заробітної плати здійснюється на підставі даних письмової реєстрації народних депутатів України перед відкриттям кожного пленарного засідання Верховної Ради України.<sup>10</sup> Так, за перший квартал 2017 року, внаслідок нарахування заробітної плати лише за фактично відпрацьовані дні, утворилася економія коштів, передбачених на виплату заробітної плати народним депутатам України, у сумі 1748,7 тисяч гривень.<sup>11</sup>

Окрему увагу хотілося би приділити Закону України «Про запобігання корупції». Цей закон на загальнодержавному рівні визначив правові та

організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Серед іншого, згаданий закон містить окремий розділ, присвячений правилам етичної поведінки. В контексті нашого дослідження також необхідно відзначити, що до 2014 року в Україні діяв Закон України «Про правила етичної поведінки»,<sup>12</sup> який втратив свою чинність із прийняттям Закону України «Про запобігання корупції».

Крім того, Закон України «Про запобігання корупції» наділяє новостворений орган – Національне агентство з питань запобігання корупції повноваженнями щодо здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, та іншими повноваженнями, спрямованими на виявлення та

10 Рішення Комітету з питань Регламенту та організації роботи Верховної Ради України про звернення до Комітету народного депутата України Мустафи Найєма стосовно розгляду питання його присутності на пленарних засіданнях Верховної Ради України 22 лютого, 15 та 23 березня 2017 року. – Режим доступу: <http://reglament.rada.gov.ua/fsview/73436.html>

11 З початку року з депутатів зняли 1,7 млн. грн. за прогули засідань Ради // Комітет виборців України. – Режим доступу: <http://www.cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:z-pochatku-roku-z-deputativ-znialy-17-mln-hrn-za-prohuly-zasidan-rady-kvu>

12 Закон України «Про правила етичної поведінки». – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4722-17>

протидію проявам неетичної поведінки.

Розглядаючи даний закон слід відзначити, що революційною для українського політичного істеблiшменту та суспільства стала ідея запровадження інституту електронного декларування, який мав на меті суттєво змінити підходи до фінансової підзвітності та контролю за доходами та видатками народних депутатів України як одних із суб'єктів декларування. І хоча дана ідея у процесі своєї реалізації зіштовхнулася із численними перешкодами (такими як відтермінування запуску системи е-декларування, збої у роботі Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відсутність механізму перевірки вже поданих декларацій), у подальшому її впровадження на належному рівні може істотно вплинути на стан дотримання парламентської етики.

## **2.2. Інституційні механізми забезпечення дотримання депутатської етики та відповідальності за її порушення**

Важливим структурним елементом інституційного механізму забезпечення дотримання депутатської етики та відповідальності за її порушення є Ко-

мітет Верховної Ради України з питань Регламенту та організації роботи Верховної Ради України. Закон України «Про комітети Верховної Ради України»<sup>13</sup> покладає на комітети Верховної Ради України законопроектну, організаційну та контрольну функції.

Так, відповідно до Регламенту Верховної Ради України комітет, до предмета відання якого віднесено питання організації роботи Верховної Ради України, надає висновок щодо надання згоди Верховною Радою на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата України, а також приймає участь у вирішенні питання про дострокове припинення повноважень народного депутата.

Крім того, як уже зазначалося, цей комітет розглядає та надає свої висновки, часто за дорученням Голови Верховної Ради України, щодо випадків неетичної поведінки народних депутатів України: бійок, застосування сили до інших народних депутатів, некоректних висловлювань тощо.

Також комітет надає роз'яснення та рекомендації, які стосуються окремих аспектів діяльності народних депутатів, Апарату Верховної Ради України та застосування положень Регламенту Верхов-

ної Ради України. Як приклад, можна навести роз'яснення стосовно можливості використання посвідчення народного депутата України для проходження контролю на внутрішніх повітряних перевезеннях, роз'яснення щодо застосування положень Закону України «Про статус народного депутата України» стосовно права народного депутата України бути присутнім на закритому засіданні комісії, роз'яснення про застосування окремих положень Закону України «Про статус народного депутата України» щодо порядку відображення інформації про видатки, пов'язані з депутатською діяльністю та ін..

Проте, як показує практика, навіть у рамках чинного законодавства Комітет з питань Регламенту та організації роботи Верховної Ради України не може повною мірою урегулювати всі ситуації, пов'язані із порушенням депутатської етики. На нашу думку, це пов'язано із тим, що народні депутати, в силу своєї партійної та фракційної приналежності, часто не можуть надати об'єктивну оцінку діям своїх колег по Парламенту. Також члени комітету не є захищеними від різного роду тиску під час прийняття ключових рішень щодо надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затриман-

13 Закон України «Про комітети Верховної Ради України». – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%D0%B2%D1%80>



ня чи арешт народного депутата України.

Національне агентство з питань запобігання корупції за недовгий час свого функціонування також ще не змогло зарекомендувати себе як дієву складову інституційного механізму забезпечення дотримання депутатської етики та відповідальності за її порушення.

На наш погляд, невдалий старт роботи НАЗК та подальші збої у роботі Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, пов'язані із значною політизованістю його роботи та непрозорістю використання коштів, передбачених на створення реєстру. Це неодноразово відзначалося представниками громадянського суспільства, міжнародними партнерами та самими народними депутатами.<sup>14</sup>

Вищенаведене дає підстави та спонукає до подальшого пошуку ефективних механізмів регулювання етичних питань та удосконалення уже існуючих. Відповідні наміри зафіксовані у Дорожній карті щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України, підготовленій Місією Європейського Парламенту з оцінки потреб під головуванням Пета Кокса.

### 3. Громадянське суспільство в Україні як джерело формування норм депутатської етики та механізм забезпечення їх дотримання

Революція Гідності в Україні продемонструвала як потужно громадяни можуть впливати на суспільно-політичну реальність та змінювати її. Поступово стосунки громадянського суспільства та держави почали трансформуватись від відверто конфронтаційних до відносин взаємодії. Адже досягнення кардинальних змін у сфері державного управління і законотворення можливе лише за умови поєднання зусиль держави та громадських інституцій.

На сучасному етапі розвитку українського парламентаризму велику роль у процесі здійснення моніторингу відкритості та підзвітності Верховної Ради України відіграють саме інститути громадянського суспільства. За словами пана Пета Кокса, Голови Європейського Парламенту у 2002-2004 роках: «Організація громадянського суспільства є невід'ємною складовою

будь-якої реформи. Залучення, адвокація та моніторинг – основні засади співпраці інститутів влади з громадянським суспільством».<sup>15</sup>

Безперечно, представники громадянського суспільства роблять значний внесок у реформування інституту парламентської етики. На наш погляд, досить часто саме вони реалізують більш ефективні неформальні заходи реагування на випадки порушення народними депутатами етичних стандартів, ніж усталені інституційні механізми.

Далі ми подамо короткий огляд деяких ініціатив, які реалізуються організаціями громадянського суспільства з метою моніторингу дотримання парламентарями етичних вимог.

Громадська мережа ОПОРА реалізовує низку проектів, спрямованих на підвищення підзвітності Верховної Ради. Серед них зокрема проект «Вони голосують для тебе», який дає змогу проаналізувати політичну позицію конкретного народного депутата України через результати його голосувань за ті чи інші законопроекти (портал містить дані про всі голосування народних депутатів VIII скликання Верховної Ради, починаючи листопада 2014 року). Також представниками цієї організації розроблено так звані «інструменти контролю за депу-

14 Друга хвиля е-декларування: ЄС занепокоєний, уряд незадоволений // Радіо Свобода. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28297362.html>

15 Громадянське суспільство допомагає реформувати український парламент // Програма розвитку ООН в Україні. – Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/articles/2016/04/15/-/html>

татами», серед яких сервіси, що вираховують сумісне голосування фракцій, здійснюють моніторинг активності депутатів-мажоритарників, пошук інформації у стенограмах засідань тощо.

Цікавими у контексті нашого дослідження є ініціативи Громадської мережі «Чесно». Зокрема, нею здійснюється оприлюднення випадків неперсонального голосування народними депутатами. Списки порушників-«кнопкодавців» із відповідними відеодоказами розміщені на сайті цієї організації. Побачити їх, наприклад, можуть читачі інтернет-видання «Українська правда». Також мережею «Чесно» розроблено інструмент «Групи інтересів», призначений для візуалізації співпраці депутатів Верховної Ради в ініціюванні законопроектів. Крім того, на сайті громадської мережі можна ознайомитись із інформацією про фігурантів антикорупційних журналістських розслідувань та з даними декларацій політиків і високопосадовців.

Ініціатива проведення діалогів з питань парламентської етики у Верховній Раді України та тренінгів з міжпартійного діалогу, започаткована Громадською організацією «Лабораторія законодавчих ініціатив», сприяє залученню народних депутатів до обговорення етичних проблем та

слугує майданчиком для дискусії з представниками громадянського суспільства. Прикметно, що в рамках діалогів відбувається широка дискусія, до якої залучаються, у тому числі, й іноземні експерти, досліджується досвід європейських країн та можливі шляхи його застосування у вітчизняних реаліях.

Хотілося б звернути на міжнародну ініціативу «Відкритий парламент». Так, 5 лютого 2016 року Верховна Рада України долучилась до Декларації відкритості парламенту. Декларація є зверненням до національних парламентів, субнаціональних і транснаціональних законодавчих органів з боку громадських організацій моніторингу парламентської діяльності для стимулювання відкритості та залучення громадян до роботи парламенту.<sup>16</sup>

Основною метою даної ініціативи є забезпечення більшої прозорості роботи парламенту та залучення громадян до парламентських процесів. План дій з реалізації Декларації відкритості парламенту розроблено українськими організаціями моніторингу парламентської діяльності (Центр демократії та верховенства права, ОПОРА, ЧЕСНО, Transparency International Україна, Ейдос) разом із Верховною Радою

України за підтримки Програми розвитку ООН в Україні.

План дій з реалізації Декларації відкритості парламенту містить положення, присвячені розкриттю інформації про неетичну поведінку та потенційні конфлікти інтересів. Згідно з пунктом 25 Декларації відкритості парламенту Верховна Рада України має чітко визначити правила розголошення інформації, яка може припинити існуючий конфлікт інтересів або запобігти його можливості та порушенню етичних норм, включаючи інформацію про переговори членів парламенту та лобістами або групами здійснення тиску. Парламент також повинен публікувати інформацію про кінцеві результати будь-якого судового чи парламентського розслідування щодо звинувачення в неетичній поведінці, конфлікті інтересів чи корупції.<sup>17</sup>

На виконання цих положень, Планом дій передбачено затвердження Антикорупційної програми, форми заяви про наявність конфлікту інтересів, розробка та прийняття Кодексу етичної поведінки народних депутатів України.

На нашу думку, дана ініціатива є важливою з точки зору об'єднання зусиль як представників Парламенту – Апарату Верховної Ради та народ-

16 Декларація відкритості парламенту // Опора. – Режим доступу: <https://www.oporaua.org/library/3687-deklaracija-vidkrytosti-parlamentu>

17 Розпорядження Голови Верховної Ради України «Про деякі заходи щодо забезпечення відкритості процесу роботи Верховної Ради України, її органів, народних депутатів України та Апарату Верховної Ради України». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/47/16-%D1%80%D0%B3#n11>

них депутатів, так і неурядових громадських організацій, які співпрацюють у рамках Моніторингового комітету ініціативи «Відкритий парламент».

Неможливо оминати й роль журналістів у моніторингу дотримання етичних стандартів народними депутатами України. Адже саме представники ЗМІ часто фіксують та оприлюднюють відповідні порушення – фіксуючи їх безпосередньо у залі засідань Верховної Ради, проводячи розслідування, аналізуючи декларації. А це, в свою чергу, дозволяє громадянам давати оцінку діям народних обранців, хоча часто й негативну.

## 4. Стан дотримання депутатської етики депутатами Верховної Ради України поточного скликання

### 4.1. Загальна оцінка жителями України рівня дотримання норм депутатської етики депутатами Верховної Ради

Окремим питанням при розгляді проблеми депутатської етики є методика оцінювання

реального стану дотримання депутатами етичних правил та його відповідності формальним і неформальним нормам депутатської етики, що склалися в країні на певний період часу. Така оцінка може здійснюватися шляхом безпосереднього аналізу діяльності депутатів, який передбачає пряме або непряме визначення випадків порушення депутатської етики. Іншим методом оцінювання дотримання норм депутатської етики є опитування експертів, до числа яких можна включати і самих депутатів.

Ще одним з методів вивчення фактичного стану дотримання норм депутатської етики можуть бути масові опитування, об'єктом дослідження в яких є пересічні виборці. Безумовно, звичайні громадяни не можуть бути обізнані в питаннях депутатської етики настільки добре як експерти у вказаній галузі, проте, на нашу думку, поняття «депутатська етика» є достатньо зрозумілим для адекватного сприйняття рядовими респондентами. Крім того, є цілком логічним, коли одним із джерел оцінювання ступеня дотримання народними депутатами норм депутатської етики, є виборці, які делегували цих депутатів до законодавчого органу країни.

Виходячи з наведеного, громадська організація «Інститут соціальних техно-логій «Соціополіс» в ході проведення всеукраїнського соціологічного опитування попросила респондентів оцінити, наскільки, на їхню думку, в цілому депутати Верховної Ради України поточного скликання дотримуються норм депутатської етики.<sup>18</sup>

Згідно з результатами проведеного опитування, жителі України в цілому вкрай негативно оцінюють стан дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики. Понад половина опитаних (54,2%) оцінили рівень дотримання народними депутатами норм депутатської етики в 1 бал за 5-бальною шкалою, тобто, на їхню думку народні депутати повністю не дотримуються етичних норм. 20,2% респондентів оцінили рівень дотримання депутатами Верховної Ради норм депутатської етики в 2 бали, а 17,4% респондентів – в 3 бали. Лише 4,4% опитаних жителів України вважають, що депутати Верховної Ради переважно дотримуються або повністю дотримуються норм депутатської етики (табл. 1).

Як свідчать результати опитування, жителі різних регіонів України, незважаючи на наявність помітних відмінностей в

18 Опитування громадської думки було проведено Інститутом соціальних технологій «Соціополіс» спільно з контакт-центром «2call» з 9 по 12 червня 2017 р. з використанням методу телефонного інтерв'ю (CATI). Всього було опитано 1200 респондентів віком від 18 років з урахуванням їх статі, віку та місця проживання. Опитування охоплювало всі регіони України, за винятком Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та окремих районів Донецької та Луганської областей. Статистична похибка вибірки (з довірчою ймовірністю 0,95 та без урахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,8%.



**Таблиця 1. Розподіл відповідей на запитання  
«Як Ви вважаєте, наскільки в цілому депутати Верховної Ради України  
поточного скликання дотримуються норм депутатської етики?  
Оцініть, будь ласка, за п'ятибальною шкалою, де 1 – повністю не  
дотримуються, а 5 – повністю дотримуються»**

Оцінка рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики, балів	% від кількості респондентів, які відповіли на запитання
1 (повністю не дотримуються)	54,2
2 (переважно не дотримуються)	20,2
3 (частково дотримуються, частково не дотримуються)	17,4
4 (переважно дотримуються)	2,5
5 (повністю дотримуються)	1,9
Важко відповісти	3,8
Середня оцінка	1,72

політичних орієнтаціях, є однаковими в негативній оцінці дотримання депутатами Верховної Ради норм депутатської етики. І на Заході, і в центральній частині України, і на Сході

та Півдні переважна більшість опитаних (понад 70%) оцінюють рівень дотримання депутатами Верховної Ради норм депутатської етики в 1 або 2 бали за 5-бальною шкалою (табл. 2).

Те саме стосується і міського та сільського населення – відмінності між їхніми негативними оцінками дотримання депутатами етичних норм майже відсутні (табл. 3).

**Таблиця 2. Оцінка респондентами рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики в розрізі регіонів України,  
% від кількості респондентів, які проживають у відповідному макрорегіоні**

Оцінка рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики, балів	Регіони України		
	Захід	Центр	Схід і Південь
1 (повністю не дотримуються)	55,6	53,3	54,3
2 (переважно не дотримуються)	24,1	20,4	17,4
3 (частково дотримуються, частково не дотримуються)	13,6	18,3	18,9
4 (переважно дотримуються)	2,0	2,3	3,0
5 (повністю дотримуються)	1,0	2,7	1,7
Важко відповісти	3,7	3,0	4,7
Середня оцінка	1,64	1,77	1,75

Згідно з результатами проведеного опитування, в оцінці респондентами рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики спостерігаються певні вікові відмінності. Найнижчі оцінки дотримання депутатами етичних норм

дали респонденти віком 40-49 та 50-59 років – відповідно 80,3% і 79,8% представників вказаних вікових груп оцінили рівень дотримання депутатами Верховної Ради норм депутатської етики в 1 або 2 бали. Найменш критично налаштованими стосовно дотри-

мання депутатами етичних норм виявилися респонденти віком 18-29 років. Проте і в цій віковій групі близько двох третин опитаних (67,0%) оцінили рівень дотримання депутатами Верховної Ради норм депутатської етики в 1 або 2 бали (табл. 4).

Таблиця 3. Оцінка респондентами рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики серед міського та сільського населення України, % від кількості респондентів, які проживають у міських та сільських населених пунктах

Оцінка рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики, балів	Міське населення	Сільське населення
1 (повністю не дотримуються)	54,4	54,2
2 (переважно не дотримуються)	19,6	21,4
3 (частково дотримуються, частково не дотримуються)	17,6	17,1
4 (переважно дотримуються)	2,5	2,3
5 (повністю дотримуються)	2,0	1,5
Важко відповісти	3,9	3,5
Середня оцінка	1,73	1,71

Таблиця 4. Оцінка респондентами рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики залежно від віку респондентів, % від кількості респондентів відповідного віку

Оцінка рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики, балів	Вік респондентів, років				
	18-29	30-39	40-49	50-59	60 і більше
1 (повністю не дотримуються)	40,8	51,3	59,6	60,1	59,0
2 (переважно не дотримуються)	26,2	18,7	20,7	19,7	16,8
3 (частково дотримуються, частково не дотримуються)	27,4	18,3	12,3	13,1	15,8
4 (переважно дотримуються)	3,0	3,9	1,0	1,0	3,1
5 (повністю дотримуються)	1,3	1,7	1,5	2,3	2,2
Важко відповісти	1,3	6,1	4,9	3,8	3,1
Середня оцінка	1,96	1,79	1,57	1,60	1,69

В результаті дослідження не було виявлено статистично значущих гендерних відмінностей в оцінці дотримання депутатами Верховної Ради норм депутатської етики – і чоловіки, і жінки приблизно однаково негативно оцінюють рівень дотримання депутатами етичних норм (табл. 5).

Таблиця 5. Оцінка респондентами рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики залежно від статі респондентів, % від кількості респондентів відповідної статі

Оцінка рівня дотримання депутатами Верховної Ради України норм депутатської етики, балів	Стать респондентів	
	Чоловіки	Жінки
1 (повністю не дотримуються)	52,9	55,8
2 (переважно не дотримуються)	20,3	19,8
3 (частково дотримуються, частково не дотримуються)	19,0	16,1
4 (переважно дотримуються)	2,2	2,6
5 (повністю дотримуються)	1,7	2,1
Важко відповісти	3,9	3,6
Середня оцінка	1,74	1,71

#### 4.2. Огляд стану дотримання народними депутатами України основних норм депутатської етики

В українському законодавстві відсутнє чітке визначення поняття “етика народного депутата”, не зазначено чітких стандартів діяльності парламентарія. В свою чергу, низький рівень політичної культури, відсутність відповідальності перед виборцями та Законом призводить до нехтування нардепами навіть елементарних морально-етичних правил поведінки. А систематичне публічне порушення норм законодавства при

підготовці та ухваленні рішень стало “візитівкою” сучасного парламентаризму.

Створення спеціального законодавства щодо парламентської етики перебуває на стадії обговорення.<sup>19</sup> Дослідники даного питання, у свою чергу, зазначають, що парламентська етика – це “вид професійної етики, що регулює відносини, що виникають в ході законотворчої та іншої парламентської діяльності, а також позапарламентської діяльності, пов’язаної з виконанням функцій народного депутата”<sup>20</sup>. Виходячи з цього пропонуємо короткий огляд стану дотримання народ-

ними депутатами виконання своїх професійних обов’язків – як в стінах парламенту, так і поза ним.

**Загальні норми поведінки.** Шум в залі, бійки, блокування трибуни є звичною практикою українського парламентаризму. Щоправда, масштаби бійок у Верховній Раді теперішнього VIII скликання менші (в основному виникають короткотривалі сутички та штовханина) на відміну від попередніх скликань, коли справа доходила до застосування спеціальних предметів і нанесення значних тілесних ушкоджень, як під час ратифікації так званих “Харківських угод”<sup>21</sup> в 2011 році.

19 Детальніше про чинне законодавство та пропозиції щодо удосконалення нормативно-правової бази зазначається у “розділі 5” нашого дослідження.

20 <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28800.pdf>

21 [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96\\_%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8)

Поширеною практикою серед народних депутатів є вирішення під час сесійних засідань своїх особистих справ, не пов'язаних з виконанням професійних обов'язків, що неодноразово фіксували журналісти (приватна переписка з гаджетів, читання розважальних видань тощо). Гучні розмови та викрики із залу, перемовини депутатів у ложі Кабміну з міністрами почасти перешкоджають спікеру вести засідання. Дозволяють собі депутати і некоректну поведінку щодо інших посадових осіб, що беруть участь в роботі парламенту. Резонансним став випадок, коли в 2015 році нардеп Олег Барна вручив квіти Прем'єр-міністру Арсенію Яценюку під час його виступу з трибуни Верховної Ради і намагався фізично вивести його з місця доповіді.<sup>22</sup> Зафіксовано випадок застосуванням нардепом фізичної сили у спілкуванні із журналістами в кулуарах парламенту.<sup>23</sup>

Часто під час засідань депутати дозволяють собі вести прямі трансляції<sup>24</sup> з сесійного залу у ЗМІ, коментуючи цей процес, та розміщувати фото та відео на своїх сторінках у соцмережах.

**Дотримання вимог регламенту під час ухвалення рішень.** Чинне законодавство чітко регламентує персональне голосування народного депутата, проте не передбачено реальних санкцій за порушення. Як наслідок, практичного кожного сесійного тижня журналісти та громадські активісти фіксують голосування "чужими картками" (т.з. "кнопкодавство"). Тільки у спеціальному реєстрі, який веде Громадський Рух "Чесно"<sup>25</sup>, за це скликання ВР наведено докази понад 100 випадків "кнопкодавства" і складено список з 85-ти нардепів-порушників (дані станом на 19.06.2017р).

Регулярно під час голосувань спікер ВР, маніпулюючи нормами Регламенту, повторно по декілька раз ставить на голосування питання щодо повернення до голосування за тільки-но невідтриману законодавчу ініціативу. Часто досягнути необхідну кількість голосів з еної спроби вдається за рахунок "кнопкодавства".

**Компетентність і ефективність.** Якість законодавчої та загалом парламентської роботи нардепів викликає серйозні зауваження з боку експертного

середовища та суспільства. Є випадки, коли в парламент для голосування вносяться законопроекти, які не пройшли узгодження з комітетом або норми яких були змінені всупереч регламенту.<sup>26</sup> Законотворці також зловживають тим, що вносять в законопроект "не профільні" питання. Тобто, коли окремі пункти "маскуються" у законопроекті, який за назвою, опису та публічним заявам покликаний регулювати зовсім інші питання. Зокрема, викликає нарікання практика внесення змін у цілу низку Законів при щорічному ухваленні Держбюджету; замість того, щоб розглядати такі зміни окремо. Особливе місце у депутатській діяльності займають популістські законопроекти метою яких є не удосконалення законодавства, вирішення конкретних питань, а насамперед бажання сподобатися виборцям за допомогою обіцянок (неможливих для виконання) чи створити хороший інформпривід для ЗМІ.<sup>27</sup> Ціла низка членів парламенту взагалі по суті не здійснює законотворчої діяльності.<sup>28</sup>

Відвідуваність нардепам засідань є, вочевидь, найбільшою

22 <http://zik.ua/tv/video/32586>

23 <https://comments.ua/society/583002-nardep-gavrilyuk-verhovnoy-rade-pobil.html>

24 <https://tsn.ua/politika/lyashko-u-verhovniy-radi-rozpoviv-anekdot-z-vidbirnimi-matyukami-886518.htm>

25 <http://knopkodavy.chesno.org/>

26 <http://rpr.org.ua/news/hromadskist-zaklykaje-narodnyh-deputativ-ne-holosuvat-za-zakonoproekt-yakym-reanimuje-podatkovu-militsiyu/>

27 <http://www.pravda.com.ua/news/2017/06/16/7147116/>

28 <https://www.oporaua.org/parlament/43604-2-roky-diialnosti-verkhovnoi-rady-ukrainy-viii-sklykannia-zakonodavcha-spromozhnist-ta-zakonotvorchiy-protses>

проблемою в діяльності ВР VIII скликання. Голова Верховної Ради Андрій Парубій тільки з початку цього 2017-го року уже 4 рази достроково закривав засідання парламенту через відсутність в залі народних депутатів (станом на 19.06.2017р).<sup>29</sup> Найменша відвідуваність засідань, тоді коли не передбачені голосування (у п'ятницю, коли зазвичай проходить "година Уряду" чи під час парламентських слухань тощо). В такі дні в залі може перебувати 40-50 нардепів. Поширеною є практика, коли депутат реєструється письмово, як це передбачено Регламентом, але не реєструється в залі електронною картою і навпаки. У цьому можна переконатися із даних на офіційному сайті ВР, де дані реєстрацій часто не співпадають.<sup>30</sup> Також поширена практика, коли народні депутати під час засідань спілкуються в кулуарах з пресою або проводять акції поза стінами парламенту.<sup>31</sup>

Критичною є ситуація і щодо участі нардепів у роботі комітетів. За даними моніторингу, які проводять громадські організації, є депутати, які взагалі не відвідують засідання своїх комітетів.<sup>32</sup>

Відмова від голосування. Депутати регулярно нехтують

своїм обов'язком голосувати. Зазвичай небажання підтримати конкретний законопроект відображається у витягуванні карточки "з терміналу" і, як наслідок, у системі "Рада" фіксується позиція "не голосував". Попри те, що у депутатів є змога проголосувати "за", "утриматися" чи "проти".

**Недопущення конфлікту інтересів.** Поширена практика, коли народні депутати є членами профільних комітетів відносно свого бізнесу. Зокрема, показовою є ситуація в Комітеті аграрної політики і земельних відносин. Так, за даними Громадського Руху "Чесно", нардепи-члени комітету контролюють 100 фірм, що займаються аграрним бізнесом. Більшість нардепів (21 із 29) вказали у електронних деклараціях принаймні одну юридичну особу, пов'язану з аграрним бізнесом. Тому є часті випадки зловживань, коли депутати самі намагаються законодавчо регулювати правила ведення підконтрольного їм бізнесу чи є обґрунтовані підозри, що вони діють в інтересах фінансово-промислових груп чи окремих осіб.<sup>33</sup> Серед іншого, цьому процесу сприяє відсутність законодавчого регулювання лобістської діяльності.

Є істотні проблеми і з суміщенням посад. Попри те, що Закон України "Про статус народного депутата України" (ст. 3 – несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності<sup>34</sup>) є непоодинокі випадки, коли нардепи тривалий час суміщали посаду народного депутата із роботою у виконавчій владі, оскільки парламент не ухвалював необхідного рішення. Так, у випадку з Олексієм Савченком, головою Миколаївської ОДА, ВР лише з четвертої спроби позбавила його депутатства.<sup>35</sup> На той час він обіймав посаду керівника ОДА уже 5-тий місяць.

**Депутатська недоторканність.** Недосконалий інститут недоторканності використовується парламентарями для уникнення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень і стає на заваді процесуальним діям правоохоронців. Так, поширена практика втечі членів парламенту за кордон напередодні голосування щодо зняття недоторканності. У випадку із Олександром Онищенком це ще й супроводжується публічним оприлюдненням ним з-за кордону інформації, котра могла би бути корисною для слідства в

29 <http://www.cvu.org.ua/eng/nodes/view/type:news/slug:z-pochatku-roku-parubii-chotyry-razy-zakryvav-zasidannia-rady-cherez-brak-kvorumu>

30 До прикладу: <http://itd.rada.gov.ua/mps/info/page/18007>, <http://itd.rada.gov.ua/mps/info/page/15669>

31 <http://www.pravda.com.ua/news/2017/06/20/7147409/>

32 <https://rada.oporaua.org/analitika/zviti/13080-efektyvnist-roboty-parlamentskykh-komitetiv>

33 <https://tsn.ua/politika/u-nabu-rozkrili-burshtinovu-shemu-do-yakoyi-prichetni-nardepi-rozenblat-i-polyakov-948582.html>

34 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Find>

35 <https://news.pn.ru/politics/177681>

Україні.<sup>36</sup> А історія, коли з дозволу Ради нардепа Ігоря Мосійчука було затримано у стінах парламенту, закінчилася рішенням Верховного Суду України про незаконність таких дій<sup>37</sup> у зв'язку із порушенням процедури (не було попереднього розгляду у профільному комітеті).

**Політична відповідальність перед виборцями.** Залишається поширеною практика переходу депутатів між фракціями. Змішана виборча система та нечіткість норм законодавства призводить до різного застосування санкцій до таких депутатів. Депутати обрані по мажоритарному округу можуть вільно змінювати фракції, а обрані по багатомандатному округу можуть бути за це покарані. Так, Миколу Томенка та Єгора Фірсова було позбавлено мандата за добровільний вихід із фракції партії "Блоку Петра Порошенка". У той же час Сергій Лещенко, нардеп від БПП, систематично критикує владу та партію від якої обрався. Виключення з лав фракції за рішенням самої фракції не передбачає позбавлення мандату, а добровільно Лещенко не йде. Очевидно, що питання переходу між фракціями має трактуватися однаково для усіх

нардепів і їх політичну позицію слід, насамперед, оцінювати через призму морально-етичних норм.

**Декларування майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру.** Законом України "Про запобігання корупції"<sup>38</sup> запроваджено електронне декларування майнового стану нардепів. Перевірка правдивості та коректності вказаних відомостей є прерогативою профільних органів. Прогресивна законодавча норма, за оцінками експертів та західних партнерів, стала предметом насмішки для деяких парламентаріїв. Зокрема, є випадки декларування "подарунків від Святого Миколая", "трильйонних статків"<sup>39</sup> тощо.

**Використання державних коштів передбачених на здійснення депутатської діяльності.** Поширеною є практика зловживань пільгами та державними коштами, що можуть виділятися парламентаріям для їх роботи. Так, у 2015-му році компенсацію за житло отримали 119 офіційних нардепів-мільйонерів.<sup>40</sup> Є випадки отримання коштів мільйонерами за проїзди.<sup>41</sup> Як зазначає голова Комітету виборців України Олексій Кошелєв, після повноцінного старту елек-

тронного декларування цілком очевидно, що потрібно переглянути систему депутатських компенсацій. Взагалі використання депутатами будь-яких бюджетних коштів на здійснення своєї діяльності залишається непрозорим для виборців.

**Зв'язок депутатів із виборцями.** Ст. 7 Закону "Про статус народного депутата"<sup>42</sup> регулюється питання взаємовідносин депутатів із виборцями. Йдеться про особисті зустрічі, листування, інформування про свою діяльність через ЗМІ тощо. Окрім того, усім нардепам в рамках порядку денного сесій виділяється спеціальний час для роботи в округах. Проте, на практиці багато депутатів по-суті ніяк не контактують із виборцями. У Раді слушно дискутується питання обов'язковості та спеціальної форми для звіту нардепів перед виборцями. Без такого регулювання дуже складно оцінити ступінь контактів нардепів з виборцями і якість парламентської роботи загалом. Щоправда, частина депутатів звітує у довільній формі. Як зазначають у Громадському русі "Чесно", вони змогли отримати звіти лише 63 народних депутатів за будь-який період 2016-

36 <https://tsn.ua/politika/plivki-onischenka-proti-poroshenka-ye-audiozapisi-schodo-chotiroh-kompromativ-zmi-818679.html>

37 <https://zn.ua/POLITICS/verhovnyy-sud-priznal-nezakonnym-snyatie-neprikosnovennosti-s-mosiychuka-212850.html>

38 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

39 <http://www.pravda.com.ua/news/2016/10/29/7125201/>, [http://www.bbc.com/ukrainian/business/2016/10/161031\\_vc\\_melnychuk\\_declaration](http://www.bbc.com/ukrainian/business/2016/10/161031_vc_melnychuk_declaration)

40 <https://economics.unian.ua/finance/1603892-deputati-milyoneri-ne-grebuvali-brati-u-derjavi-groshi-na-jitlo.html>

41 <http://www.pravda.com.ua/news/2017/03/22/7138977/>

42 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2790-12>



го року. Це становить лише 15% від 423 депутатів.<sup>43</sup>

**Гендерна рівність.** Питання участі жінок у політиці, як частина етичної проблеми було визначено експертами в рамках дослідження “Проблеми депутатської етики в суспільних оцінках” проведеного Українським незалежним центром досліджень (УНЦПД). Під час фокус-груп, йдеться у дослідженні, виникла дискусія: “жінки очікували, що їх мають запросити до списків, і вважали, що пропонувати свою кандидатуру – це “проситися”, тоді як, на думку менеджерів, жінки самі мали пропонувати свої кандидатури”.<sup>44</sup> Зазначимо, що у 2013-му році ухвалено зміни у виборче законодавство щодо гендерних квот у списках партій (не менше 30% однієї статі)<sup>45</sup>. Згодом, були ухвалені норми, котрі передбачають додаткове фінансування партій з Держбюджету за дотримання принципу квотування у складі парламентської фракції. На момент обрання Верховної Ради VIII скликання цим вимогам відповідала лише парламентська фракція партії ГО “Самопоміч”.<sup>46</sup> Конкретна санкція за недотримання квотного принципу не передбачена і таке квотування парламенту неможливе в умовах змішаної виборчої системи,

котра дозволяє самовисунення. Але заявлений принцип гендерних квот нехтувався політичними силами і на стадії формування виборчих списків для багатомандатного округу.<sup>47</sup>

У наведеному описі ми в першу чергу зосередилися на найбільш проблемних питаннях депутатської етики. Цей перелік не є вичерпним, але, на нашу думку, дозволяє наочно зрозуміти та оцінити рівень етичних проблем, з якими стикається Верховна Рада у своїй діяльності.

## 5. Оцінка ефективності механізмів забезпечення дотримання норм депутатської етики. Основні напрями удосконалення нормативно-правової бази щодо депутатської етики в Україні.

Неетична поведінка депутатів викликана цілою низкою чинників, які можна віднести до

питань неефективного законодавства та політичної культури. Зокрема, серед основних причин, експерти відзначають відсутність санкцій за порушення правил етики, недоторканість депутатів у теперішньому вигляді, діючу виборчу систему із закритими партійними списками, брак політичної культури відповідальності та ін. Про це свідчать результати експертних-фокус груп проведених Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) у 2015-му році.<sup>48</sup> Питання зберегли свою актуальність і на даний момент.

**Оцінка механізмів.** Законодавчі механізми забезпечення дотримання депутатської етики відіграють ключове завдання у нормалізації діяльності Верховної Ради. Як зазначалося вище, діють три основні закони, які регулюють тією чи іншою мірою питання етичної поведінки парламентарів. Усі вони мають цілу низку недоліків і є малоефективними.

Статті Закону “Про статус народного депутата України”<sup>49</sup>, які торкаються загальновизначених норм моралі та дисципліни (ст. 8 і 24) мають декларативний характер і не передбачають жодних реальних санкцій за їх

43 <http://www.chesno.org/post/410/>

44 [http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/CHasopys\\_2015\\_2.pdf](http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/CHasopys_2015_2.pdf)

45 <http://news.liga.net/ua/news/politics/927690-zakon-pro-vibori-zh-nki-otrimayut-v-d-30-m-sts-u-spiskakh.htm>

46 <https://life.pravda.com.ua/society/2016/11/16/220145/>

47 [http://irynasuslova.com/sites/default/files/gendernyy\\_monitoryng\\_parlamentskyh\\_vyboriv\\_2014.pdf](http://irynasuslova.com/sites/default/files/gendernyy_monitoryng_parlamentskyh_vyboriv_2014.pdf)

48 [http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/CHasopys\\_2015\\_2.pdf](http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/CHasopys_2015_2.pdf)

49 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>

порушення. Натомість, ст.27 передбачає повну недоторканість нардепів, яка на практиці часто стає на заваді притягнення правопорушників з мандатом до відповідальності (навіть за кримінальні злочини).

Сфера дії Закону “Про регламент Верховної Ради України”<sup>50</sup> (ст. 51-53) поширюється лише на поведінку депутатів під час пленарних засідань, залишаючи без уваги засідання комітетів, офіційні заходи, контакти з пресою тощо.

Закон “Про запобігання корупції”<sup>51</sup> регулює окремі питання щодо конфлікту інтересів у діяльності депутатів, як-то зміни майнового стану, надання недостовірної інформації тощо. Проте прогресивні законодавчі норми по-суті не працюють – фактично заблоковано процес аналіз електронних декларацій поданих чиновниками, що унеможлиблює притягнення порушників до відповідальності. Керівництво профільного органу, Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), погрузило у внутрішніх конфліктах та зазнає серйозної критики за неефективність з боку багатьох представників влади, політків та громадських активістів.

**Удосконалення законодавства.** Від дотримання депутатами етичних правил та мораль-

них норм поведінки багато в чому залежить, як суспільна легітимність діяльності усього парламенту, так і ухвалених ним конкретних документів. Тому удосконалення профільного законодавства є нагальним питанням “порядку денного”.

У світовій практиці парламентаризму є три основні підходи до регулювання етичної поведінки парламентарів: за допомогою непарламентських судових чи квазісудових органів, саморегулювання парламентом та змішана модель з елементами зовнішнього та внутрішнього контролю. В основі останнього підходу йдеться про механізм, коли спеціальний орган підзвітний парламенту розслідує справи, надає своє висновки та рекомендації, а прийняття рішення залишається за самим парламентом.

Серед орієнтирів для України у процесі вдосконалення законодавства щодо депутатської етики можна вважати наступні міжнародні документи:

- “Конвенція ООН проти корупції” (ратифікована ВРУ і набула чинності 01.01.2010р.)<sup>52</sup>, де у ст.8 (Кодекси поведінки державних посадових осіб), серед іншого, зазначається, що держава заохочує непідкупність,

чесність і відповідальність своїх державних посадових осіб згідно з основоположними принципами своєї правової системи;

- «Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб»<sup>53</sup> у якому даються характеристики таким поняттям в рамках етичної поведінки чиновників як: «колізія інтересів і відмова від права», «повідомлення відомостей про активи», «прийняття подарунків або інших знаків уваги», «конфіденційна інформація», «політична діяльність»; «Рекомендація № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців».<sup>54</sup> Документом рекомендується, щоб “уряди держав-учасниць заохочували, відповідно до національного законодавства та принципів державного управління, прийняття національних кодексів поведінки державних службовців, базуючись на модельному кодексі поведінки для державних службовців, який є додатком до цієї Рекомендації”.

В українському науково-експертному середовищі уже понад десять років ведеться

50 <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/page>

51 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

52 [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_c16](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16)

53 [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_788](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_788)

54 [http://crimecor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article?jsessionid=C75D14A4396DDB62F4F196E8FD76B58E?art\\_id=48082&cat\\_id=46352](http://crimecor.rada.gov.ua/komzloch/control/uk/publish/article?jsessionid=C75D14A4396DDB62F4F196E8FD76B58E?art_id=48082&cat_id=46352)



дискурс щодо необхідності вдосконалення механізмів забезпечення дотримання етичної поведінки нардепів. Серед усього масиву інформації, на нашу думку, особливої уваги заслуговують рекомендації розроблені Національним інститутом стратегічних досліджень, які містяться в аналітичній записці «Етика депутатської діяльності та інститут дисциплінарної відповідальності народних депутатів України: напрями удосконалення».<sup>55</sup> У документі зазначається, що посилення відповідальності народних депутатів за порушення етики діяльності повинне передбачати:

у короткостроковій перспективі:

- внесення змін до Закону «Про регламент Верховної Ради України», які б передбачали, що санкції за порушення норм етики, які закріплені у Регламенті Верховної Ради, повинні встановлюватись за порушення всіх, а не лише окремих норм;
- внесення змін до Закону «Про статус народного депутата України», які встановлюватимуть санкції за:
  - 1) невиконання депутатом своїх обов'язків: фінансова відповідальність (наприклад, у вигляді зменшення заробітної плати)

для депутатів, які без поважних причин відсутні на засіданнях Верховної Ради, її комітетів та комісій,<sup>56</sup> відповідальність за порушення норми Конституції щодо особистого голосування народним депутатом; санкції за відмову парламентаря брати участь у голосуванні, за порушення присяги.

2) порушення порядку роботи комітетів та парламенту в цілому.

у довгостроковій перспективі:

- визначення правил поведінки та стандартів етики народних депутатів України не в Регламенті Верховної Ради та законах «Про статус народного депутата України», «Про правила етичної поведінки», а в окремому документі (Правилах етики діяльності народного депутата чи Кодексі поведінки народних депутатів), який встановлюватиме правила поведінки депутатів: а) у сесійній залі парламенту, б) на засіданнях комітетів, в) у відносинах з третіми особами (наприклад, з представниками ЗМІ);
- створення спеціального органу, уповноваженого стежити за дотриманням депутатами Кодексу поведінки народних депутатів України.

На нашу думку, також необхідно врегулювати питання функціонування парламентської коаліції. Потрібно або відновити дію відповідних статей Закону «Про регламент ВРУ» (ст. 58-67 відмінені у 2010р.) або ж ухвалити нові правила. Неврегульованість питання створення та розпуску парламентської коаліції дезорганізовує роботу парламенту та дає змогу нардепам маніпулювати інформацією у власних політичних цілях, уникаючи відповідальності за бездіяльність. Зокрема, від надання поіменного списку членів правлячої коаліції відмовляється, як профільний комітет з питань регламенту та організації роботи ВР, так і голова ВР Андрій Парубій. Як наслідок, суспільно-значима інформація (щодо того чи є у складі коаліції необхідних 226 нардепів), котра мала би бути у вільному доступі, приховується від виборців та самих членів парламенту.

**Дорожня карта.** Україна ставить за мету інтеграцію у європейське політичне співтовариство і активно співпрацює із інституціями ЄС. На цьому шляху з боку наших західних партнерів значна увага приділяється питанню ефективності діяльності українського парламенту та дотримання депутатської етики зокрема. Так, за результатами ро-

55 <http://www.niss.gov.ua/articles/1036/>

56 У 2016р. Головою ВР введено в дію розпорядження про вирахування із заробітної плати народних депутатів за невідвідування засідань Верховної Ради. Проте відповідна норма є сумнівною з точки зору законності – спершу необхідно внести зміни в Конституцію та профільні закони, зазначають юристи <http://pravo.ua/news.php?id=0054068>

боти у 2015-2016рр. спеціальної Місії Європейського парламенту з оцінки потреб під головуванням Пета Кокса (Президента Європейського парламенту 2002-2004) була підготовлена "Доповідь та дорожня карта щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України".<sup>57</sup> Місія була започаткована для підтримки імплементації Меморандуму про взаєморозуміння між Верховною Радою України та Європейським парламентом, підписаного 3 липня 2015р.

Згадана Дорожня карта реформування діяльності парламенту серед іншого містить окремий розділ "Дотримання етичних норм і стандартів поведінки у Верховній Раді». Автори документу наголошують на 2-х ключових факторах, котрі призводять до неетичної поведінки депутатів: політична культура та депутатська недоторканність.

"Очевидно, що ВРУ потребує покращення свого іміджу в очах громадськості для досягнення високого рівня легітимності з метою виконання належної організаційної функції у відповідальному демократичному суспільстві. У зв'язку з цим, усунення недоліків у поведінці та дотримання етичних норм є основним пріоритетом не лише для ВРУ, але й для демократичної української держави в цілому», – зазначають експерти.

Щодо депутатської недоторканності, то Україні рекомендують прислухатися до Звіту Венеціанської комісії Ради Європи, членом якої є наша держава, із настановами і принципами її реалізації. Венеціанська комісія наголошує, що кримінальні правопорушення з боку депутатів повинні переслідуватися в повному обсязі, а недоторканність має насамперед стосуватися всеосяжного захисту свободи слова членів парламенту.

Задля вирішення проблем з депутатською етикою місія Європарламенту під керівництвом Пета Кокса рекомендує Україні ухвалити спеціальний кодекс етичної поведінки, який має підтримувати у Верховній Раді атмосферу демократії та відповідального ставлення до своїх обов'язків. При розробці кодексу експерти радять послуговуватися настановами Глобальної організації парламентаріїв проти корупції/ Вестмінстерської фундації за демократію (GOPAC/WFD) щодо етичних норм і стандартів поведінки парламентаріїв. Документом пропонується, щоб кодекси стандартів поведінки охоплювали сім основних аспектів, згідно з якими члени парламентів повинні:

- 1) завжди діяти в інтересах громадян;
- 2) за жодних обставин не приймати фінансових або інших зобов'язань для реалізації сторонніх інтересів;

- 3) приймати рішення на підставі об'єктивних критеріїв та аргументів;
- 4) нести відповідальність за своєї дії;
- 5) відкрито і прозоро приймати рішення та пояснювати процеси прийняття рішень;
- 6) діяти чесно та уникати будь-яких конфліктів інтересів;
- 7) підтримувати етичну поведінку у складі урядових органів і серед громадськості, подаючи відповідні приклади.

Пункти 48-52 Дорожньої карти надають конкретні практичні кроки для врегулювання питання депутатської етики. Зокрема, Місія Європарламенту наголошує на наступному:

48. Голова ВРУ (або заступник, головуючий на пленарному засіданні) повинен мати право назвати та відсторонити від участі у пленарній сесії ВРУ депутатів за поведінку, яка має ознаки насильства або спрямована на зрив роботи ВРУ. Термін відсторонення залежатиме від ступеня серйозності порушення порядку. Крім того, необхідно розглянути можливість запровадження фінансових стягнень;
49. Для підтримки належного порядку під час проведення пленарних засідань рекомендується започаткування роботи інституту парламентських приставів;
50. Народні депутати, які прагнуть оскаржити своє

57 <http://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20160301RES16508/20160301RES16508.pdf>

покарання матимуть можливість презентувати свою справу під час чергового засідання Комітету з питань регламенту та організації роботи Верховної Ради України;

51. Спеціально визначені експерти з питань регламенту і процедурних аспектів роботи ВРУ повинні під час пленарного засідання асистувати Голові Верховної Ради (або головуючому на засіданні), надаючи за його зверненням відповідну інформацію та гарантуючи, що робота ВРУ під час пленарного засідання відбувається строго з дотриманням усіх регламентних вимог;

52. Необхідно розробити та інституціалізувати у ВРУ Кодекс поведінки народного депутата. Впровадження Кодексу поведінки повинне відбуватися із урахуванням принципів всеохоплюваності, консультативності, та прозорості та у відповідності до кращої світової практики.

Дорожня карта була представлена 1 березня 2016р. у Брюсселі під час зустрічі лідерів політичних фракцій Верховної Ради України під головуванням спікера Володимира Гройсма-

на із Президентом Європарламенту Мартіном Шульцем.<sup>58</sup> За підсумками заходу було оголошено спеціальну спільну заяву учасників. Серед іншого, в документі висловлені сподівання, що “процес реформування Верховної Ради буде єднати більшість і опозицію для досягнення спільної мети підвищення довіри до парламенту в очах суспільства і перетворення його на справжню основу”. Тодішній глава українського парламенту Володимир Гройсман під час представлення Дорожньої карти зазначив, що реформа відбуватиметься абсолютно прозоро і звернувся до Європарламенту з ініціативою і далі супроводжувати Україну на шляху її впровадження.<sup>59</sup>

Впровадження змін. Уже в квітні того року Володимир Гройсман очолив Кабінет міністрів України і 15 квітня 2016р. спікером було обрано Андрія Парубія. Відразу на наступний день після вступу на посаду новий голова ВР пообіцяв реформувати парламент і назвав це одним із ключових своїх завдань на посаді.<sup>60</sup>

Надалі питання ухвалення Кодексу етичної поведінки депутата поставало лише під час чергових загострень та конфліктів у сесійній залі або ж на

зустрічах із лідерами ЄС. Так, у липні 2016р., коли трибуну ВР блокувала фракція Радикальної партії Ляшка голова ВР Андрій Парубій анонсував появу Кодексу честі, який регулюватиме “етичні стандарти та антикорупційні заходи”. Озвучив такі наміри спікер українського парламенту під час робочої зустрічі “Ідеологія з питань парламентської етики” за участю голови Європарламенту Мартіна Шульца.<sup>61</sup>

У лютому 2017 р. група нардепів ініціювала збір підписів щодо ухвалення етичного кодексу.<sup>62</sup> Це відбулося після бійки між членами фракції “Блоку Петра Порошенка” Іваном Мельничуком та Сергієм Лещенком. Депутати заявили про намір розробити та запровадити у ВРУ Кодекс парламентської етики. Для цього запланували створити постійний майданчик для відпрацювання положень Кодексу із залученням міжнародних експертів.

Доводиться констатувати, що минуло більше року після оголошення Дорожньої карти реформування ВР, але український парламент так і не здійснив реальних практичних кроків щодо покращення якості своєї роботи. Зокрема, наприкінці травня цього року чи не єдиний

58 <https://tsn.ua/politika/ukrayinski-deputati-otrimali-v-bryusseli-plan-reformuvannya-verhovnoyi-radi-602017.html>

59 [http://www.eramedia.com.ua/article/233431-groyisman\\_predstaviv\\_v\\_vroparlament\\_reformu\\_verhovno\\_radi/](http://www.eramedia.com.ua/article/233431-groyisman_predstaviv_v_vroparlament_reformu_verhovno_radi/)

60 <https://www.unian.ua/politics/1320200-noviy-spiker-parubiy-obitsyae-reformuvati-parlament.html>

61 <http://pl.com.ua/parubij-predlagaet-vvesti-dlya-deputatov-kodeks-chesti/>

62 <https://ua.112.ua/polityka/etychna-rada-riad-deputativ-oholosyly-namir-stvoryty-kodeks-parlamentskoi-etyky-371546.html>

на даному етапі підготовлений проект закону щодо реформування парламенту не був підтриманий необхідною більшістю депутатів (ініціатива голови ВР Андрія Парубія щодо співвідношення комітетів ВР і міністерств передбачала скорочення кількості комітетів з 28 до 20).<sup>63</sup> А питання ухвалення Кодексу етичної поведінки депутата взагалі залишається лише на рівні декларативних заяв без розробки реальних законодавчих ініціатив.

Таке небажання реформувати парламент і наводити лад із дисципліною та поведінкою, вочевидь, викладене особистими політичними та іншими загро-

зами для депутатів. Безкарне «кнопкодавство», прогули засідань Ради, невідвідування комітетів, «популістська законотворчість», бійки тощо стали нормою і стилем роботи для багатьох депутатів. Більше того, без голосування чужими картками за раз практично не ухвалюється жодного рішення у ВР. І усе це відбувається на тлі колосальної недовіри до ВР з боку суспільства. Відсутність політичної волі зацікавлених осіб щодо якісних змін у роботі законодавчого органу поки-що гальмує зусилля експертного середовища та західних партнерів. Проте, питання реформування ВР перезріло і є неминучим. Чим скоріше це

усвідомлять народні обранці, тим швидше діяльність українського парламенту набуде того формату, який сприятиме якій законотворчості та схвалюватиметься суспільством.

**Автори тексту:**

*Сергій Панченко, директор Інституту соціальних технологій «Соціополіс»*

*Ярослав Макітра, керівник політичних програм Інституту соціальних технологій «Соціополіс»*

*Юрій Фаріон, керівник відділу аналітики Інституту соціальних технологій «Соціополіс»*

*Олександра Веденьєва, директор ГО «Ліга захисту прав жінок «Гармонія рівних»*

---

63 <https://www.rbc.ua/ukr/news/rada-chetverg-rassmotrit-zakonoproekt-reforme-1495447256.html>

# До питання прийняття Кодексу депутатської етики Верховної Ради України

У лютому 2017 року ряд депутатів Верховної Ради України виступили з ініціативою щодо розробки та прийняття «Кодексу депутатської етики». З цієї метою вони розповсюдили для підписання відповідний документ під назвою «Декларація про наміри» (Див. Вставка 1).

Слід зазначити, що подібні ініціативи в стінах українського парламенту виникають вже не вперше (а в органах місцевого самоврядування України прийняття подібних кодексів вже стало звичайною практикою). Наприклад, у 2009 році було зареєстровано Проект Постанови Верховної Ради України «Про Кодекс доброчесної поведінки народних депутатів України»<sup>64</sup>. Необхідність його прийняття тодішніми ініціаторами обґрунтовувалася «особливостями політичного процесу в Україні, який ніколи не відзначався достатньою етичністю та доброчесністю. Парламент та політичні партії в Україні традиційно належать до інституцій, які вважаються найбільш корумпованими, і

яким населення України найменш довіряє. Проте й самі депутати раз-у-раз дають привід для підтвердження таких переконань, демонструючи готовність поступатися моральними принципами і власною репутацією задля отримання певних фінансових чи політичних переваг.»<sup>65</sup>

Наступного разу про доцільність прийняття подібного документа стало відомо навесні 2015 року від тодішнього очільника парламенту – Голови Верховної Ради України Володимира Гройсмана, який не лише засвідчив свою прихильність до прийняття кодексу поведінки через бійки в парламенті та «інші речі, які не створюють для нас авторитету»<sup>66</sup>. Наприкінці 2015 року він знову торкнувся цієї теми і навіть визначив орієнтовний час прийняття кодексу поведінки – у січні 2016 року. Однак, ці наміри і відповідні очікування тоді не справдилися.

Відповідно, у лютому 2017 року проблема недостатньої урегульованості питань депутатської етики і поведінки спонукала гру-

пу народних депутатів знову підняти це питання. Актуальність ініціативи цього разу її автори обґрунтовують не лише проблемами корупції та низького рівня довіри людей до представницького органу, але й тим, що «намагання стати на шлях досягнення прозорості, підзвітності та професійних норм законодавчих процедур всередині парламенту наштовхується на спротив політиків, для яких конфлікт інтересів, неприйнятна поведінка в залі, гендерна дискримінація, прояви сексизму, неправдиві звинувачення, відсутність діалогу тощо є нормою.»

Слід зазначити, що прийняття регуляторів парламентської етики і поведінки у формі кодексів, регламентів та їм подібних документів є доволі розповсюдженою практикою, і в цілому у світі вже накопичено значний досвід, і навіть відповідні традиції. Причому, усесторонні документи (закони, регламенти), що регламентують питання парламентської етики в цілому, зазвичай набагато більші

64 Див. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=35847&pf35401=147142>.

65 Див. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=35847&pf35401=147141>.

66 Гройсман наголошує, що в Раді необхідно впровадити «кодекс поведінки». УНІАН, 10 березня 2015, <https://www.unian.ua/politics/1053601-groysman-nagoloshue-scho-v-radi-neobhidno-vprovaditi-kodeks-povedinki.html>



## Вставка 1. ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО НАМІРИ (щодо Кодексу парламентської етики)

Довіра до політичних інститутів є ключовим елементом їхньої легітимності. Це особливо стосується парламенту як представницького органу. Рівень довіри до Верховної Ради України в останні роки є рекордно низьким. Великою мірою це пов'язано із суспільним уявленням про сумнівні етичні принципи народних обранців. Свідченнями цього є гучні корупційні справи та численні порушення багатьма депутатами не тільки Регламенту ВРУ, а й елементарного порядку в сесійній залі. Можна констатувати, що намагання стати на шлях досягнення прозорості, підзвітності та професійних норм законодавчих процедур всередині парламенту наштовхується на спротив політиків, для яких конфлікт інтересів, неприйнятна поведінка в залі, гендерна дискримінація, прояви сексизму, неправдиві звинувачення, відсутність діалогу тощо є нормою. У той же час, у країнах сталої демократії високі професійні та етичні стандарти парламентарів у здійсненні їхніх мандатів є передумовою для формування довіри та підтримки громадян. Отже, існує наростаюча потреба у напрацюванні та фіксації положень, що стосуються професійної етики в парламенті і належного здійснення депутатських повноважень.

Таким чином, ми, що нижче підписались:

1. Усвідомлюючи необхідність чесного представництва інтересів суспільства у вищому законодавчому органі, а також враховуючи важливість принципів толерантності, довіри, плюралізму думок та взаємоповаги, визнаємо необхідність врегулювання питань парламентської етики.

2. У відповідності з рекомендаціями Місії Європейського парламенту з оцінки потреб Верховної Ради та Брюссельською Декларацією Парламентської Асамблеї ОБСЄ вважаємо, що необхідно розробити та запровадити у ВРУ Кодекс парламентської етики. Це повинно відбуватися з урахуванням принципу всеохопності та відповідно до кращих світових практик.

3. Погоджуємось, що для ефективного впровадження запропонованої ініціативи необхідний постійно діючий діалоговий майданчик для випрацювання положень Кодексу. Такий майданчик матиме неупереджений характер та враховуватиме точки зору всіх зацікавлених сторін. При цьому процес узгодження позицій може супроводжуватись зовнішньою експертною підтримкою Лабораторії законодавчих ініціатив за підтримки Програми Матра (Посольство Королівства Нідерланди) та у партнерстві з БДІПЛ ОБСЄ, Нідерландським інститутом багатопартійної демократії та за сприяння Програми USAID "РАДА: підзвітність, відповідальність, демократичне парламентське представництво" без втручання в прийняття рішень.

4. У своїй діяльності як народні депутати гарантуємо дотримання принципів прозорості, підзвітності, уникнення конфлікту інтересів, толерантності та поваги до прав людини.

5. Декларуємо свою підтримку діалогу щодо парламентської етики.

Джерело: «Підписання Декларації про наміри щодо Кодексу парламентської етики». Лабораторія законодавчих ініціатив, 10 січня 2017р., <http://parlament.org.ua/2017/02/10/codex-declaration-parlament-ethics/>

за обсягом, ніж, наприклад, кодекси поведінки, які частіше лише стисло визначають ключові етичні принципи (Codes of Conduct).<sup>67</sup>

На думку авторів ДОВІДНИКА ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ЕТИКИ І ПОВЕ-

ДІНКИ: КЕРІВНИЦТВА ДЛЯ ПАРЛАМЕНТАРІВ «Парламенти запроваджують нові системні норми етики і поведінки, як правило, з однієї з трьох причин: а) як відповідь на етичні проступки; б) через громад-

ське занепокоєння з приводу низьких парламентських стандартів, і в) для забезпечення дотримання існуючих регламентів діяльності парламенту.<sup>68</sup> Більш детально ці причини розкриті у Вставці 2.

## Вставка 2. Основні мотиви запровадження Кодексів депутатської етики

По-перше, деякі країни ввели ці системи як пряму відповідь на порушення депутатами існуючих правил. У Сполученому Королівстві, наприклад, нова система забезпечення етичної поведінки була запроваджена в середині 1990-х років, після кількох випадків, коли депутати взяли плату за представництво приватних інтересів у палаті громад. Така поведінка була очевидним порушенням попередніх парламентських резолюцій і вказувала на слабкі сторони існуючої системи саморегулювання. У відповідь на політичну, громадську та медійну стурбованість була запроваджена нова та більш всеосяжна регуляторна система, яка забезпечила жорсткіші правила, що регулюють етичну поведінку.

По-друге, в деяких країнах потреба у новому режимі етики і поведінки обговорювалася у відповідь на більш загальне занепокоєння громадськості з приводу стандартів і поведінки політиків. Доволі часто це може бути викликане конкретними випадками зловживань депутатів з використанням своїх посад для особистої вигоди. При цьому зміна режиму етики і поведінки розглядається як засіб підкріпити державні стандарти загалом, а також як необхідність запровадити нові правила для розгляду конкретних випадків.

В Австралії, наприклад, дебати щодо необхідності впровадження кодексу поведінки стали результатом боротьби з випадками зловживання публічними коштами і зниження рівня довіри громадськості до політиків - на певному етапі тільки 7% австралійців вважали, що депутати мали високі стандарти чесності та етики. За таких обставини, режими етики і поведінки головним чином є засобом відновити суспільну довіру до політиків.

По-третє, хоча режими етики та поведінки традиційно використовувалися для боротьби з корупцією та неетичною поведінкою, їх обсяг розширюється, щоб охопити інші форми неправомірних дій, які заважають діяльності парламенту. У нових демократіях існує особливий інтерес до того, як режими етики і поведінки можуть бути використані для посилення авторитету правил і спікера парламенту в новому парламентському середовищі.

У перші роки діяльності нового законодавчого органу зазвичай немає сприйняття або загального розуміння того, як слід інтерпретувати правила та процедури. До того ж, вони ще й часто заперечуються депутатами, так що дебати стають жорсткими, і повноваження

67 Див. ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ЕТИКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ. USAID, ПРОГРАМА РАДА, <http://radaprogram.org/infocenter/zakonodavche-regulyuvannya-pytan-parlamentskoyi-etyky-v-krayinah-yevropeyskogo-soyuzu>

68 Greg Power. Handbook on parliamentary ethics and conduct: A guide for parliamentarians. Global task force on parliamentary ethics. Global Organization of Parliamentarians Against Corruption and Westminster Foundation for Democracy, 2010, <http://www.mickikaminska.com/GOPAC/Docs/PEC/HandbookonParliamentaryEthicsandConductFinal2010.pdf>

спікера часто ставляться під сумнів. Боротьба за саме той тип установи, який депутати хочуть створити, і в якому всі вони прямо зацікавлені, а також значні ротації депутатів після кожних виборів затягують процес погодження все більше й більше. Такі парламенти бачать режими етики та поведінки як засіб зміцнення парламентських процедур, протоколу і етикету в залі засідань, у роботі в комітетах та у спілкуванні з виборцями.

Джерело: Greg Power. Handbook on parliamentary ethics and conduct: A guide for parliamentarians. Global task force on parliamentary ethics. Global Organization of Parliamentarians Against Corruption and Westminster Foundation for Democracy, 2010, <http://www.mickikaminska.com/GOPAC/Docs/PEC/HandbookonParliamentaryEthicsandConductFinal2010.pdf>

Загалом, сучасні підходи до визначення стандартів депутатської етики і поведінки у різних країнах в сучасній науковій літературі досліджені доволі повно. Зокрема, аналітиками пропонується багато досліджень з порівняльними таблицями визначених національних стандартів у Кодексах поведінки різних країн.

В якості корисних прикладів таких досліджень можна зазначити уже згадані вище «ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ЕТИКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ»<sup>69</sup> та «ДОВІДНИК ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ЕТИКИ І ПОВЕДІНКИ: КЕРІВНИЦТВО ДЛЯ ПАРЛАМЕНТАРІВ».<sup>70</sup>

Також доцільно звернути увагу на такі матеріали, як:

- «КОДЕКС ПОВЕДІНКИ ЧЛЕНІВ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ АСАМБЛЕЇ РАДИ ЄВРОПИ» (Code of conduct for members of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, January 2015)
- Кодекс поведінки членів Європейського Парламенту, Кодекс поведінки палати громад Сполученого Королівства, Кодекс поведінки членів парламенту Франції, Кодекс парламентської етики Канади
- «КОДЕКС ПОВЕДІНКИ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ». Доповідь Мауро Зампіні на конференції в Каїрі 1997 року (Codes of conduct for parliamentary

staff. Report prepared by Mr Mauro ZAMPINI (Italy), adopted at the Cairo Session (September 1997))

- «ПАРЛАМЕНТСЬКА ЕТИКА. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ» (Legislative Ethics: A Comparative Analysis. The National Democratic Institute for International Affairs, Legislative research series)

З останнього джерела у цій публікації нижче пропонується дані порівняльного аналізу Кодексів поведінки різних країн, які могли б стати в нагоді членам українського парламенту в роботі над власним Кодексом, прийняття якого вже давно назріло (Див. Додатки 1,2,3).<sup>71</sup>

69 Див. посилання 67.

70 Див. посилання 68.

71 Legislative Ethics: A Comparative Analysis. The National Democratic Institute for International Affairs, Legislative research series #4, [www.ndi.org](http://www.ndi.org)



# Додаток 1: Порівняльна характеристика кодексів поведінки парламентів та етичних норм

Країна	Кодекс поведінки
АРГЕНТИНА Палата депутатів	Відповідно до Конституції, члени палати депутатів повинні давати клятву «належним чином виконувати свої функції» (ст. 67). Окрім цього Конституцією передбачено, що депутат може бути звільнений, якщо його моральний рівень буде визнаний таким, що не відповідає обійманій посаді (ст. 66). ** Законом від 1999 року було затверджено Кодекс етичних норм для осіб, що обіймають державні посади. Щоправда, цей Кодекс застосовується тільки до службовців органів виконавчої влади.
АВСТРАЛІЯ Палата представників	Дії членів палати не регулюються жодним стандартним кодексом етичних норм, проте фінансові кошти членів палати представників підлягають декларуванню. У 1995 році був внесений законопроект щодо прийняття кодексу поведінки, однак він не був затверджений.
КАНАДА Палата громад	Міністри та парламентські секретарі зобов'язані дотримуватись Кодексу з регулювання конфлікту інтересів та працевлаштування після звільнення зі служби для осіб, що обіймають вищі та керівні державні посади від 1994 року, в якому визначені етичні стандарти, засоби громадського контролю, процедура прийняття рішень, а також приватні та державні інтереси. Окрім цього, Кодекс забороняє використовувати в особистих цілях інформацію, одержану під час виконання посадових обов'язків. Виключення становлять члени палати, які не обіймають міністерські посади.
ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА Палата депутатів	Питання, пов'язані з отриманням подарунків та працевлаштуванням членів за сумісництвом регулюються Законом про діяльність, несумісну зі службовими обов'язками (1992 рік). Здебільшого корупція розглядається на рівні партій, а не на рівні окремих членів палат, і тому це питання регулюється Законом про політичні партії (1991 рік).

**Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню**

Обмеження, що попереджають зловживання службовим становищем	Обмеження щодо працевлаштування під час перебування на посаді	Обмеження щодо працевлаштування після звільнення з посади
Немає.	Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: міністр уряду, губернатор провінції, суддя, адвокат або будь-яка інша державна посада. Виняток може бути зроблено за згодою відповідної палати. (ст. 72 Конституції)	Немає.
Конституцією (ст. 44 і 45) та Регламентом палати 196 членам заборонено брати участь у голосуваннях, що стосуються питань, в яких вони мають пряму матеріальну зацікавленість.	Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: член законодавчого органу штату або території або член іншої палати парламенту, «оплачувана посада» або посада, що передбачає одержання пенсії, що виплачується за рахунок державних коштів (за винятком міністрів і військовослужбовців), співробітник виборчої комісії, або, у разі незастосовності винятку, особа, яка має будь-яку фінансову зацікавленість в угоді з урядом. Відповідно до Конвенції, міністри зобов'язані звільнитись з посад директорів публічних акціонерних компаній або приватних компаній, які мають громадські функції; їм також заборонено отримувати спеціальні виплати або прибуток від діяльності іншої, ніж та, що входить до їхніх обов'язків в якості міністрів і членів парламенту.	Немає.
Регламент палати 21 (1991 рік) забороняє всім членам брати участь в голосуваннях, що стосуються питань, в яких вони мають матеріальну зацікавленість	Відповідно до розділу 18 Кодексу міністрам заборонено займатись будь-якою іншою професійною діяльністю, активно керувати або вести бізнес, обіймати посаду директора комерційної або фінансової корпорації, обіймати посаду в профспілці або професійній асоціації, або надавати послуги консультанта за гроші. Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: деякі державні та виборчі організації, не можуть бути членами провінційних законодавчих органів або обіймати посаду судей.	Упродовж двох років міністрам заборонено працювати у або представляти інтереси будь-якої особи, з якою вони мали значущі офіційні відносини. Така ж заборона застосовна й до інших призначених посадових осіб після їхнього звільнення з посади впродовж одного року.
В законодавчому порядку членам заборонено зловживати службовим становищем з метою одержання інформації для особистої вигоди або для вигоди третьої сторони, а також використовувати повноваження, якими вони наділені на своїй посаді задля вирішення питань, пов'язаних із іншою штатною роботою або іншою комерційною діяльністю.	Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: президент республіки, суддя, адвокат або державний арбітр.	Не відомо.

Додаток 1:

Порівняльна характеристика кодексів поведінки парламентів та етичних норм

Країна	Кодекс поведінки
ФРАНЦІЯ Національна Асамблея	Відповідно до конституційної теорії Франції, члени асамблеї представляють увесь народ, а не окремі виборчі округи. Таким чином, інтереси приватних осіб, як правило, зосереджені на партіях, а не на окремих членах партій. Тому закони, які регулюють поведінку в цій галузі, включені до виборчого кодексу. (статті L.O. 52-54, 128, 137-153)
НІМЕЧЧИНА Бундестаг	Офіційного кодексу немає, однак загалом поведінка членів парламенту регулюється конституцією, законодавчими нормами та загальними законами: статтями Конституції 38 і 48, етичними нормами бундестагу (від 1972 року, з поправками, внесеними у 1982, 1986 роках), а також Законом про політичні партії (1994 рік) і Законом про правовий статус членів Бундестагу (1994 рік). Відповідно до кримінального кодексу, «купувати або продавати голоси з метою вступу до парламенту» заборонено.
УГОРЩИНА Національна асамблея	
ІНДІЯ Палати представників	Немає
ІРЛАНДІЯ Палата представників	Поведінка членів палати не регулюється загальним кодексом, проте в Законі про етичні нормативи для працівників державних установ від 1995 року надана докладна настанова з запобігання та врегулювання конфлікту інтересів і розкриття фінансової інформації.
ІТАЛІЯ Палата депутатів	

Додаток 1:

Порівняльна характеристика кодексів поведінки парламентів та етичних норм

Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню		
Обмеження, що попереджають зловживання службовим становищем	Обмеження щодо працевлаштування під час перебування на посаді	Обмеження щодо працевлаштування після звільнення з посади
Члени повинні уникати будь-якого конфлікту інтересів або неналежного впливу впродовж терміну мандату.	Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: член уряду, член Конституційної Ради, сенатор, член Економічної і Соціальної Ради, суддя, цивільний службовець, професійні військовослужбовці, особи, що виконують певні функції, покладені на них іноземними державами, міжнародні цивільні службовці, особи, що обіймають керівні посади в державному підприємстві, компанії, яка отримує державне субсидування, фінансова компанія, що мобілізує державні заощадження, фірма з торгівлі нерухомістю, прийняття консультативних обов'язків протягом сесії, будь-яка інша важлива виборна посада. Інших офіційних обмежень щодо одержання додаткового прибутку, окрім тих, що зазначені вище, не існує.	Члени можуть працювати за сумісництвом після звільнення з посади за умови, що вони не обійматимуть посаду в будь-якій корпорації, яка або субсидується урядом, або укладає угоди здебільшого з місцевим або іноземними урядами. Окрім цього, членам асамблеї заборонено працювати в установах з продажу нерухомості або в ощадних установах.
Члени зобов'язані оприлюднювати будь-який конфлікт інтересів щодо нормовстановчих питань, а після оприлюднення вони можуть брати участь в розгляді.	Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: пост міністра в федеральній землі, член федеральної рахункової палати, суддя або член Бундесрату.	Немає.
Процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та розкриття фінансових відомостей встановлені Законом про регулювання правового статусу членів Національної асамблеї (зміни внесені в 1997 році).	Дійсні члени не можуть одночасно обіймати такі посади: президент республіки, член Конституційного суду, посади в деяких інших громадських або державних установах, судді, або членство в збройних силах, поліції або службі безпеки.	Не відомо.
Законом про запобігання корупції від 1988 року державним посадовим особам заборонено отримувати гратифікації, окрім законної винагороди	Дійсні члени не можуть одночасно займати такі посади: військовослужбовець, деякі «оплачувані посади» (наприклад, в державних установах, в державних підприємствах).	Немає.
Згідно з Законом про етичні нормативи для працівників державних установ від 1995 року, члени палати, які мають матеріальну зацікавленість в будь-якому питанні, що розглядається, перед тим, як брати участь в дебатах або голосуванні щодо цього питання зобов'язані повідомити про наявність у них такої зацікавленості.	Дійсні члени палати не мають право одночасно обіймати такі посади: військовослужбовці та поліцейські, які працюють на умовах повної зайнятості, деякі державні службовці, деякі посадові особи Європейських співтовариств, президент республіки, фінансовий контролер або суддя	Немає
Не відомо	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: деякі державні посади (в тому числі посада судді Конституційного Суду і судді Верховного комітету магістрату, а також член Національної ради з питань економіки та праці), керівник державного підприємства або компанії, що субсидується за рахунок державних коштів.	Міністри не мають право отримувати винагороду за здійснення функцій в підприємствах, які відносяться до їхніх міністерств. Міністри не мають право обіймати будь-які позиції, наведені в попередній категорії впродовж одного року після того, як вони припинили виконувати свої обов'язки.

Додаток 1:

Порівняльна характеристика кодексів поведінки парламентів та етичних норм

Країна	Кодекс поведінки
ЯПОНИЯ Палата представників	Члени палати повинні дотримуватись вимог Закону про політичну етику (1985 рік) і Закону про розкриття відомостей про прибутки членів парламенту з метою дотримання Стандарту політичної етики (1992 рік), а також дотримуватись правил, відомих як “Норми поведінки”.
КОРЕЯ Національна асамблея	Згідно з Конституцією, члени асамблеї повинні дотримуватись високих моральних норм, діяти в інтересах суспільства, і не повинні використовувати свої посади для отримання особистої вигоди. (ст. 46)
МЕКСИКА Палата депутатів	Основні принципи поведінки визначені в розділі IV Конституції. Відповідно до цього розділу, адміністративні санкції (як це визначено законом) «повинні застосовуватись до державних посадових осіб за дії або бездіяльність, які безпосередньо впливають на легальність, чесність, законність, неупередженість та ефективність» їхньої поведінки.
ПОЛЬЩА Національні Збори	Підкуп державних посадових осіб заборонений кримінально-виконавчим кодексом Польщі (прийнятий в 1969 році).
ПІВДЕННА АФ-РИКА Національна асамблея	У вступі до Кодексу поведінки у ситуаціях, які стосуються фінансових інтересів, (1996 рік) викладені загальні цілі Кодексу. Зокрема, відповідно до нього, особам, на яких розповсюджується дія цього кодексу, заборонено «поводити себе у спосіб, що суперечить обов’язкам громадського представника в парламенті, або приймати будь-яку неправомірну вигоду, прибуток або користуватись перевагами від обійманої посади» (§1.1.3)

Додаток 1:

Порівняльна характеристика кодексів поведінки парламентів та етичних норм

Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню		
Обмеження, що попереджають зловживання службовим становищем	Обмеження щодо працевлаштування під час перебування на посаді	Обмеження щодо працевлаштування після звільнення з посади
Не відомо.	Дійсні члени палати не мають право одночасно обіймати такі посади: офіційна посада в уряді або місцевій державній організації, посадова особа або співробітник державної корпорації. Однак, член палати, протягом терміну дії його повноважень, може бути призначений членом комісії, радником, куратором або іншим чиновником з аналогічними повноваженнями в будь-який інший орган виконавчої влади Кабінету міністрів за умови обопільного рішення обох палат.	Не відомо.
Згідно з Конституцією, членам асамблеї заборонено одночасно обіймати кілька посад (ст. 43). В Законі про дотримання етичних норм під час перебування на державній службі (1981 рік, переглянутий у 1993 році) визначений порядок декларування фінансової інформації. Також в цьому законі зазначено, що жоден із членів асамблеї не має право отримувати грошові винагороди від осіб, що залучені до справ, пов'язаних із проектами законів або законодавчими актами, які були внесені до розгляду	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: деякі державні службовці, арбітри Конституційного Суду, члени місцевих законодавчих органів, військовослужбовці, посади, що мають відношення до проведення виборів, або посадові особи та співробітники державних корпорацій або сільськогосподарських, морських і скотарських кооперативів.	Закон про дотримання етичних норм під час перебування на державній службі (1981 рік, переглянутий у 1993 році) забороняє членам асамблеї протягом двох років обіймати будь-яку посаду у комерційному підприємстві, яке тісно пов'язане з функціями, які вони виконували під час роботи в асамблеї
Закон про відповідальність державних службовців (1983 рік) містить загальні правила й ключові принципи прийнятної поведінки, яких повинні дотримуватись члени палати з метою забезпечення непідкупності влади і запобігання виникненню конфлікту інтересів	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: міністр у справах релігії, військовослужбовці, що проходять дійсну службу, співробітники поліції на посадах командного складу (в межах району), деякі державні посади (в тому числі посади губернаторів), судді або посади, що якимось чином пов'язані з Федеральним виборчим інститутом	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: міністр у справах релігії, військовослужбовці, що проходять дійсну службу, співробітники поліції на посадах командного складу (в межах району), деякі державні посади (в тому числі посади губернаторів), судді або посади, що якимось чином пов'язані з Федеральним виборчим інститутом
Відповідно до Конституційного акту (1992 рік) членам Національних зборів заборонено брати участь в заходах, які можуть передбачати виникнення конфлікту інтересів. Закон про здійснення мандата депутата або сенатора (1996 рік) регулює питання, пов'язані з конфліктом інтересів, а також інші етичні питання, такі як отримання подарунків, робота за сумісництвом.	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: президент Національного банку Польщі, голова Верховної Контрольної палати, Уповноважений з прав громадян, Уповноважений з прав дитини або його заступники, члени Ради з грошово-кредитної політики, Національної ради з питань радіомовлення та телебачення, посли, посади в канцеляріях зборів, сенату або президента Республіки, посади в сфері державного управління (за винятком членів Ради міністрів і державних секретарів), судді, прокурори, цивільні службовці, солдати на дійсній службі, будь-яка посада в поліції або оборонних відомствах	Немає.
Члени асамблеї, які мають певну матеріальну зацікавленість в питанні, що обговорюється, зобов'язані повідомити про наявність у них такої зацікавленості й утриматись від голосування або участі в обговоренні цього питання. (§4.4.2)	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: будь-яка «оплачувана посада» (наприклад, державні службовці, військові), яка передбачає дії в інтересах як держави, так і президента республіки.	Не відомо.

Додаток 1:

Порівняльна характеристика кодексів поведінки парламентів та етичних норм

Країна	Кодекс поведінки
ІСПАНІЯ Конгрес депутатів	
ШВЕЦІЯ Парламент	
ТАЙВАНЬ Зако- нодавчі Збори	
ВЕЛИКА БРИТАНІЯ Палата громад	Кодекс поведінки членів парламенту визначає загальні норми громадського обов'язку, особистої поведінки та обов'язок реєструвати капіталовкладення. Кодекс також містить загальні заборони на отримання хабарів, оплачувану адвокатську діяльність та зловживання інформацією.

Додаток 1:

Порівняльна характеристика кодексів поведінки парламентів та етичних норм

Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню		
Обмеження, що попереджають зловживання службовим становищем	Обмеження щодо працевлаштування під час перебування на посаді	Обмеження щодо працевлаштування після звільнення з посади
Відповідно до Конституції, членам конгресу заборонено обіймати посади, які вважаються несумісними з посадою члена конгресу, такі як високі посади в інших гілках влади і в збройних силах. (розділ 71) Органічний закон про загальні вибори (1985 рік) передбачає додаткові обмеження щодо несумісності з іншими посадами. Постановою Конгресу депутатів (1982 рік) членам конгресу заборонено використовувати обійману посаду в будь-яких комерційних, промислових або професійних видах діяльності.	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: деякі високі урядові, політичні і громадські посади, військовослужбовці, членство в зборах автономного співтовариства, або членство в виборчій комісії (хунті).	Не відомо.
Закон про реєстрацію осіб, які залучені до проектів та економічних інтересів Парламенту (1996 рік), забороняє членам парламенту консультуватись із «особами, з якими він/вона має тісні особисті зв'язки».	Незважаючи на те, що міністри (а також спікер) не можуть бути членами парламенту під час перебування на посаді, вони можуть зберегти за собою це місце, яке тим часом обійматиме заступник члена парламенту, а якщо вони вийдуть зі складу уряду, приступити до виконання своїх парламентських обов'язків. Невідомо, які посади, вважаються несумісними з посадою дійсного члена парламенту.	Не відомо.
Відповідно до Конституції (ст. 75) членам законодавчих зборів заборонено обіймати інші державні посади одночасно з посадою в законодавчій владі.	Не відомо.	Немає.
Члени палати зобов'язані задекларувати всі відповідні минулі та потенційні капіталовкладення перед тим, як брати участь в обговоренні питань, що стосуються цих капіталовкладень. Про відповідні капіталовкладення також необхідно повідомляти міністрів та інших державних службовців, а також будь-який постійний комітет, в якому член палати може виконувати функції, що стосуються цих капіталовкладень. Члени палати не можуть отримувати оплату за виступи в палаті. Вони також не можуть отримувати оплату за участь в голосуванні, поданні парламентських запитів, відтермінуванні розгляду резолюції, внесенні законопроекту на розгляд або пропонувати внесення поправок до резолюції або законопроекту, або закликати колег або міністрів зробити це.	Дійсні члени не мають право одночасно обіймати такі посади: військовослужбовці, поліцейські, цивільні службовці, деякі судові посади, священнослужителі (крім неконформістських церков), пери, членство у великій кількості громадських рад та трибуналів.	Немає.



Додаток 1:

Порівняльна характеристика кодексів поведінки парламентів та етичних норм

Країна	Кодекс поведінки
США Палата представників	Відповідно до Кодексу службової поведінки (Регламент палати представників XXIV, 1968, з поправками, внесеними в 1992 році) члени палати, посадові особи та штатні службовці зобов'язані завжди поводитись у спосіб, що відобразить непідкупність палати. У цьому кодексі у порівнянні з іншими дослідженими нормативними документами обмеження наведені більш детально, і серед іншого є інформація про таке: заборона на отримання подарунків, конфлікти інтересів, змішення особистих коштів члена палати і коштів, що були виділені на передвиборчу кампанію, неналежне використання офіційних ресурсів.

Додаток 1:

Порівняльна характеристика кодексів поведінки парламентів та етичних норм

Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню		
Обмеження, що попереджають зловживання службовим становищем	Обмеження щодо працевлаштування під час перебування на посаді	Обмеження щодо працевлаштування після звільнення з посади
Відповідно до Регламенту XXIV (1992 рік), «Член, посадова особа або штатний службовець Палати представників не має право отримувати винагороду, а також не має право дозволяти надходження винагороди в якості бенефіціарного одержувача від будь-якого джерела, якщо отримання такої винагороди є результатом застосування впливу за рахунок перебування на посаді в Конгресі.	Члени палати не мають право одночасно обіймати такі посади: будь-яка цивільна посада за дорученням Сполучених Штатів; не мають право займатися будь-якою іншою оплачуваною професійною діяльністю, що передбачає фідучіарні відносини, наприклад, повірений або лікар; не можуть отримувати оплату в якості членів ради директорів або посадових осіб корпорацій або організацій; прибуток, отриманий від трудової діяльності за межами палати, не повинен перевищувати 15% від офіційної зарплати; не мають право отримувати «гонорар» за промови, появу в тому чи іншому місці або за авторство статті. (Регламент палати XXVI. Див. також Закон про оновлення етичних нормативів від 1989 року).	Членам палати та керівному персоналу заборонено вдаватися до спроб вплинути, спілкуватись або виступати перед Конгресом протягом одного року. (18 Кодекс законів США, параграф 207 (1989 рік))

## Додаток 2: Порівняльна характеристика парламентів — етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню (Таблиця 1)

Країна	Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню	
	Хто та коли зобов'язаний подавати декларацію про доходи	Перелік вимог щодо декларування фінансових відомостей
АВСТРАЛІЯ Палата представників	Всі члени палати представників повинні подавати відомості до Реєстру інтересів членів палати впродовж 28 днів з моменту вступу на посаду. Члени палати повинні надавати відомості про зміни впродовж 28 днів з початку кожної сесії і впродовж 28 днів після того, як у відомостях, що підлягають розкриттю, відбулись зміни. (Резолюції палати представників, прийняті у 1984 році, поправки внесені у 1986, 1988, 1994 роках).	Члени палати зобов'язані задекларувати будь-які капіталовкладення в розмірі понад 5000 австралійських доларів (3300 доларів США в 1999 році), в тому числі, серед іншого: пакети акцій державних і приватних компаній, сімейних і комерційних трастів, нерухомість, оплату за перебування на посту директора, за участь у товаристві, заборгованість та інвестиції (Резолюції палати представників, прийняті у 1984 році, поправки внесені у 1986, 1988, 1994 роках).
КАНАДА Палата громад	Відповідно до Кодексу про запобігання та врегулювання конфлікту інтересів від 1994 року, усі особи, що обіймають державні посади, зобов'язані надавати Конфіденційний звіт про всі активи та фінансові зобов'язання куратору Таємної ради з питань етики впродовж 60 днів після призначення на посаду.	У звіті мають бути зазначені всі фінансові зобов'язання та активи, що підлягають розкриттю, такі як частки у статутному капіталі і майно, а також контрольовані активи (ті, на які потенційно може вплинути політика уряду), в тому числі цінні папери, товари, накопичувальний пенсійний фонд, а також іноземна валюта, призначена для оборудок.
ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА Палата депутатів	Усі члени палати зобов'язані подати фінансовий звіт кожного червня Голові своєї палати.	Члени палати зобов'язані подати річний звіт із зазначенням контрольного пакету акцій в будь-якому комерційному підприємстві, всіх зовнішніх доходів і подарунків, а також їхніх джерел і вартості, але лише в тих випадках, коли загальна сума прибутку та подарунків перевищує щомісячну парламентську зарплату (1100 доларів США в 1997 році). Також декларуванню підлягають всі придбані об'єкти нерухомості.
ФРАНЦІЯ Національна Асамблея	Усі члени як Сенату, так і Національної Асамблеї повинні подавати декларації про активи до Комітету з питань прозорості фінансової діяльності впродовж 60 днів з моменту вступу на посаду.	Декларуванню підлягають всі види професійної діяльності та діяльності загального характеру поза межами обов'язків членів асамблеї, незалежно від того, отримали вони за це винагороду чи ні.
НІМЕЧЧИНА Бундестаг	Член бундестагу, який отримує винагороду, має зовнішній прибуток або отримує подарунки, зобов'язаний розкрити їхню вартість президенту Бундестагу. Розкриття інформації здійснюється на початку кожного терміну повноважень (кожні чотири роки) або протягом чотирьох тижнів з моменту отримання будь-якого додаткового доходу, подарунка або винагороди.	Декларуванню підлягають винагороди або дохід на загальну суму понад 5000 німецьких марок (2600 доларів США в 1999 році) на місяць або 30000 німецьких марок (16000 доларів США) на рік.

<b>Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню</b>	
<b>Декларування фінансових відомостей щодо дружин/ чоловіків та дітей</b>	<b>Доступ громадськості до декларацій про доходи</b>
Усі вимоги щодо розкриття відомостей, які застосовуються до членів палати, також застосовуються до їхніх чоловіків/дружин і дітей-утриманців (Резолюції палати представників, прийняті у 1984 році, поправки внесені у 1986, 1988, 1994 роках).	Реєстр інтересів членів палати повинен бути доступний для вивчення «будь-якої особою на умовах, що їх час від часу встановлює Комітет з інтересів членів палати» (Резолюції палати представників, прийняті у 1984 році, поправки внесені у 1986, 1988, 1994 роках).
Розкриттю підлягають активи і фінансові зобов'язання чоловіків/дружин та дітей міністрів, державних секретарів і парламентських секретарів.	Міністри надають куратору Таємної ради з питань етики конфіденційні фінансові звіти. Деякі пункти куратор позначає фразою: «Для публічного оголошення».
Вимоги щодо розкриття відомостей, які застосовуються до членів палати, також застосовуються до їхніх чоловіків/дружин (невідомо, чи застосовуються ці вимоги до дітей).	Громадяни Чеської Республіки можуть мати доступ до декларацій про доходи в межах, встановлених палатою.
Декларуванню підлягає власність, яка знаходиться у сумісному володінні із чоловіком/дружиною.	Комітет зберігає конфіденційність декларацій. За винятком звітів про скоєне порушення, Комітет розкриває інформацію лише члену асамблеї.
Не відомо.	Відомості, зазначені в декларації, не доступні громадськості.

Додаток 2: Порівняльна характеристика парламентів — етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню (Таблиця 1)

Країна	Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню	
	Хто та коли зобов'язаний подавати декларацію про доходи	Перелік вимог щодо декларування фінансових відомостей
УГОРЩИНА Національна асамблея	Усі члени асамблеї зобов'язані задекларувати фінансові інтереси протягом 30 днів, а також після спливання терміну мандату.	Disclosure includes all property, income and business inter Декларуванню підлягає все майно, прибуток і бізнес-інтереси.
ІНДІЯ Палата представників	Розглядаються лише фінансові відомості тих посадових осіб, які перебувають під слідством за вчинення корупційних правопорушень.	Незастосовно
ІРЛАНДІЯ Палата представників	Усі члени палати зобов'язані подавати щорічні декларації із зазначенням тих нарахунків, що підлягають розкриттю.	Декларуванню підлягає весь прибуток понад 2000 фунтів (2700 доларів США в 1999 році), а також оплата за обіймання посади директора в компаніях або прибуток, отриманий за послуги політичного лобіста, консультанта або радника. Члени палати повинні задекларувати будь-які вклади або нерухомість, розмір та вартість яких перевищує 10000 фунтів, а також будь-який державний контракт, сума якого перевищує 5000 фунтів.
ІТАЛІЯ Палата депутатів	Усі члени зобов'язані щорічно подавати декларацію Голові палати впродовж 90 днів з моменту проголошення кандидата переможцем, щорічно, та по закінченню терміну мандата.	Декларуванню підлягають усі внески та послуги, розмір та вартість яких перевищує 10 мільйонів лір (5500 доларів США в 1999 році) із зазначенням імені вкладника. Декларуванню підлягають вся власність, акції компанії і оплата за перебування на посту директора. Розкриттю підлягають щорічні податкові бланки, а також будь-які зміни в складі активів (як під час перебування на посаді члена палати, так і після звільнення з посади).
ЯПОНІЯ Палата представників	Відповідно до закону від 1992 року, всі члени палати мають задекларувати свої доходи впродовж 100 днів з моменту виборів і надалі подавати декларації Голові палати щороку.	Members must report the salary and title of any position they hold in a private company, including unpaid positions. Члени палати повинні повідомити зарплату і будь-яку посаду, яку вони обіймали в приватній компанії, в тому числі неоплачувані посади.
КОРЕЯ Національна асамблея	Відповідно до Закону про дотримання етичних норм під час перебування на державній службі (1981 рік, переглянутий у 1993 році), всі члени асамблеї зобов'язані звітувати про свої активи до Секретаріату асамблеї протягом 30 днів з моменту початку терміну, а потім, у разі виникнення змін, - щороку.	Активи (деталізація невідома).
ПІВДЕННА АФРИКА Національна асамблея	Перше розкриття відомостей відбувається впродовж 30 днів з моменту відкриття Реєстру інтересів членів асамблеї або з моменту обрання в парламент; після цього оновлення відомостей про інтереси здійснюється щорічно. (§3.2.2)	Члени асамблеї повинні надати інформацію про акції та інші фінансові інтереси, які вони мають за межами асамблеї, оплату за перебування на посту директора, за участь у товаристві, надання консультативних послуг, спонсорську діяльність, отримані подарунки та інші ознаки гостинності, пільги, витрати у закордонних поїздках, земельні ділянки, нерухоме майно та пенсійні виплати. (§4.3)

Додаток 2: Порівняльна характеристика парламентів — етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню (Таблиця 1)

Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню	
Декларування фінансових відомостей щодо дружин/ чоловіків та дітей	Доступ громадськості до декларацій про доходи
Не відомо.	Комітет із питань недоторканості на власний розсуд може видати для вивчення громадськістю скорочений варіант декларацій про доходи.
Незастосовно	Незастосовно
Міністри повинні декларувати інтереси чоловіка/дружини та членів родини. Чинникам забороняється передавати активи чоловіку/дружині або іншому члену сім'ї з метою запобігання розголошенню інформації.	Доступно для громадськості.
Вимоги до розкриття інформації охоплюють також чоловіків/дружин і дітей-утриманців, за умови їхньої згоди на розкриття відомостей про себе.	Регіональні комітети оприлюднюють всі декларації.
Не відомо.	Не відомо.
Декларуванню підлягають подарунки від іноземних джерел, що перевищують 100000 вон (83 долари США в 1999 році).	Не відомо.
Декларуванню підлягають вклади чоловіків/дружин, постійних співмешканців та дітей-утриманців.	Реєстр інтересів членів асамблеї складається з двох частин. «Конфіденційна частина» видається лише Комітету з інтересів членів асамблеї, і включає в себе ті пункти, які Комітет з поважних причин визнав такими, що містять конфіденційну інформацію. (§3.2.3.1) Відповідно до Кодексу поведінки в ситуаціях, які стосуються фінансових інтересів (1996 рік) Комітет повинен “вивчити й вжити всіх заходів для максимально широкого поширення “Публічної частини” Реєстру” (§ 3.2.6)



Додаток 2: Порівняльна характеристика парламентів — етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню (Таблиця 1)

Країна	Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню	
	Хто та коли зобов'язаний подавати декларацію про доходи	Перелік вимог щодо декларування фінансових відомостей
ШВЕЦІЯ Парламент	Усі члени конгресу повинні надавати декларації про доходи голові палати, коли заступають на посаду або звільняються з посади, або у випадку значної зміни їхнього фінансового становища.	Члени конгресу повинні надавати відомості щодо акцій, оплачуваної зайнятості, пенсії, оплати за перебування на посту директора, за участь у товаристві, а також нерухомості, наданні консультативних послуг, спонсорську діяльність, витрати під час подорожей за кордон, а також отримані великі подарунки.
ШВЕЦІЯ Парламент	Члени парламенту, на добровільних засадах, надають декларацію про доходи до парламентського реєстру.	Члени парламенту повинні задекларувати всі активи, а також ті види діяльності, які можуть принести економічні вигоди. Ці декларації вносять до Реєстру інтересів.
ВЕЛИКА БРИТАНІЯ Палата громад	Члени палати громад зобов'язані зареєструвати свої фінансові інтереси впродовж трьох місяців після вступу на посаду. Про будь-які зміни в інтересах, що підлягають реєстрації, необхідно повідомити впродовж чотирьох тижнів з моменту виникнення змін. (§ 10)	Відповідно до Реєстру інтересів членів (§ 8- 42) розкриттю підлягає інформація за десятьма категоріями: (1) оплата за перебування на посту директора; (2) трудова зайнятість; (3) клієнти /особи, які звертались за консультацією; (4) спонсорство / внески до передвиборчої кампанії; (5) подарунки, вартість яких перевищує 125 фунтів та пільги у розмірі понад 0,5% від парламентської зарплати; (6) витрати під час закордонних поїздок; (7) подарунки від іноземних джерел, вартість яких перевищує 0,5% від зарплати; (8) земельні ділянки або інше нерухоме майно; (9) акції або (10) будь-які інші інтереси, що мають відношення до призначення Реєстру.
США Палата представників	Кожен член Палати і принаймні один з його/її головних асистентів повинні подати декларацію про доходи 15 травня кожного календарного року (або протягом 30 днів з моменту звільнення з посади). Усі службовці законодавчої влади, які отримують зарплату на рівні або вище 120% від рівня заробітної плати GS-15 (85073 доларів США в 1998 році), також повинні подавати декларацію про прибутки. Всі кандидати на посади в палаті повинні подавати декларацію про доходи якщо вони залучили або витратили 5000 доларів США для цілей кампанії. (Розділ I, Закон про етичні норми в роботі уряду від 1978 року з поправками, 5 Кодекс законів США, додаток 6, розділ 101. Регламент палати XXVII); в Законі про оновлення етичних нормативів від 1989 року наведені «сформульовані заново положення, а також стисло об'єднані в один загальний розділ, який охоплює весь федеральний уряд, вимоги для кожної окремої галузі». (Настанова палати з етики (1992 рік), стор. 160)	Члени палати повинні повідомити про всі дивіденди, одержані від акцій та часток. Члени та інші посадові особи законодавчої влади, які зобов'язані подавати декларацію про доходи, повинні вказати із зазначенням вартості всі активи, об'єкти власності, фінансові інтереси, нерухоме майно, яке приносить прибуток, якщо їхня вартість становить понад 1000 доларів, а також будь-які обладнання щодо позицій, зазначених вище, сума яких перевищує 1000 доларів США. Декларуванню підлягають фінансові зобов'язання, які перевищують 10000 доларів США. Декларуванню підлягає будь-який прибуток на такі інвестиції, якщо його сума за звітний період перевищує 200 доларів США. Рухоме майно, яке здебільшого не призначене для інвестицій або отримання прибутку (наприклад, приватне житло, ювелірні вироби, картини, меблі, автомобілі, тощо) декларуванню не підлягає. (Розділ I, Закон про етичні норми в роботі уряду від 1978 року з поправками, 5 Кодекс законів США, додаток 6, розділ 101-111. Регламент палати XLIV).

Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню	
Декларування фінансових відомостей щодо дружин/ чоловіків та дітей	Доступ громадськості до декларацій про доходи
Не відомо.	Відомості щодо акцій, оплачуваної зайнятості, пенсії, оплати за перебування на посту директора, за участь у товаристві, а також нерухомості не розголошуються. Відомості щодо консультативних послуг, спонсорську діяльність, витрати під час подорожей за кордон та отримані великі подарунки доступні для громадськості.
Не вимагається.	Реєстр інтересів доступний для громадськості.
Члени палати повинні розкривати відомості про витрати під час подорожей, подарунки, земельні ділянки і нерухоме майно, а також акції своїх чоловіків/дружин. Члени палати повинні розкривати відомості про акції, які належать їхнім дітям-утриманцям.	Реєстр інтересів членів палати публікується незабаром після початку роботи нового парламенту, після цього публікація здійснюється щорічно. Реєстр відкритий для вивчення громадськістю і наявний в офісі Комітету Палати громад. Окремі записи можуть вноситись на розсуд Уповноваженої особи. (§ 13)
Правила розкриття фінансової інформації щодо чоловіків/дружин та дітей-утриманців майже ідентичні тим, які застосовуються до членів палати і керівного складу. Виняток до цих правил роблять лише в особливих випадках (Розділ I, Закон про етичні норми в роботі уряду від 1978 року з поправками, 5 Кодекс законів США, додаток 6, розділ 102(е)(1). Регламент палати XLIV; Закон про етичні норми в роботі уряду від 1989 року).	Декларації про доходи мають бути доступні громадськості впродовж 30 днів після подачі. Звіти також направляються до відповідної державної посадової особи в штат, який представляє член палати. Широка публіка може отримати копії декларацій за розумну плату, щоб покрити вартість копіювання та розсилки. Всі декларації доступні протягом шести років (або одного року для кандидатів, які не були обрані). Декларації про доходи захищені від незаконного або комерційного використання. (5 Кодекс законів США, Додаток 6, розділ 105)

## Додаток 3: Порівняльна характеристика парламентів — етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню (Таблиця 2)

Країна	Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню	
	Подарунки	Подорожі
АРГЕНТИНА Палата депутатів	Кримінальний кодекс забороняє членам палати отримувати подарунки, які робляться виходячи з того, яку посаду обіймає член палати депутатів.	Обмеження відсутні
АВСТРАЛІЯ Палата представників	Членам палати не заборонено отримувати подарунки, якщо такі подарунки не створюють конфлікт інтересів. Інформація про подарунки повинна бути представлена в Реєстрі інтересів членів, якщо вартість подарунків перевищує 500 австралійських доларів (329 доларів США в 1999 році) і вони були отримані від офіційного джерела і якщо вартість подарунків перевищує 200 австралійських доларів і вони були отримані від неофіційного джерела. Подарунки, отримані від родичів і близьких друзів, не підлягають декларуванню. (Резолюції палати представників, прийняті у 1984 році, поправки внесені у 1986, 1988, 1994 роках).	Члени палати повинні внести відомості про поїздки, які фінансувались за чужий рахунок, або будь-який отриманий знак гостинності в Реєстр інтересів членів. (Резолюції палати представників, прийняті у 1984 році, поправки внесені у 1986, 1988, 1994 роках).
КАНАДА Палата громад	Відповідно до Кодексу 22 (1), міністри, які отримують подарунки або винагороди у розмірі мінімум 200 канадських доларів (135 доларів США в 1999 році), за винятком подарунків і винагород, які отримані від родичів або близьких друзів, повинні повідомити про це Куратора з питань етики і публічно заявити про отриманий подарунок або винагороду.	Члени палати зобов'язані розкривати відомості про зарубіжні поїздки, які оплачуються іноземними організаціями. Інших обмежень або вимог щодо розкриття інформації не існує.
ЧЕХІЯ Палата депутатів	Члени палати можуть отримувати подарунки, але вони зобов'язані розкривати їхню вартість у фінансових звітах. Додаткові обмеження щодо отримання подарунків внесені в Закон про політичні партії. (1991 рік, з поправками, внесеними в 1996 році)	Подорожі, проживання, харчування та інші види виплат, які отримуються при здійсненні службових обов'язків, не вважають прибутком або подарунками.
УГОРЩИНА Національна асамблея	Не відомо.	Не відомо.

**Етнічні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню**

<b>Орган, наділений юрисдикцією</b>	<b>Механізм подання скарг та механізм санкцій</b>
Палата (порушення норм етики) або Міністерство юстиції (кримінальні провадження).	Конституція передбачає, що письмове звинувачення проти будь-якого члена повинно бути зроблено до «звичайного правосуддя», а суть стислого змісту повинна бути розглянута на відкритому судовому засіданні. Кожна палата може, за наявності 2/3 голосів, покарати будь-якого зі своїх членів за поведінку, яка порушує громадський порядок, або за «моральну неспроможність» (ст. 66). Після цього законодавчий орган може, за наявності 2/3 голосів, відсторонити обвинуваченого від виконання посадових обов'язків та викликати його на допит до «компетентного» судді з метою здійснення судочинства. (ст. 70)
Комітет з інтересів членів палати (заснований в 1984 році положенням 28А) робить запити і складає звіти за результатами вивчення інформації, що внесена до Реєстру інтересів членів, розглядає будь-які питання, що стосуються кодексу поведінки, і вирішує, які державні посадові особи повинні розкривати відомості про свої інтереси. Комітет очолює член палати. Члени палати зобов'язані подавати декларації про доходи до Реєстру інтересів членів (засновані Резолюціями палати в 1984 році). Спікер призначає члена парламенту, який діятиме в якості реєстратора інтересів членів палати. Цей член палати також служить клерком в Комітеті з інтересів членів палати.	Відповідно до статті 45 Конституції, порушення статті 44 (заборона брати участь в голосуваннях з питань, в яких член палати має фінансові інтереси) може призвести до виключення з парламенту. Палата представників має повноваження штрафувати членів палати за недотримання процедур розкриття фінансової інформації. (Резолюція палати, 1986 рік)
Куратор з питань етики, який відповідає за дотримання Кодексу, призначається відповідно до Кодексу. Прем'єр-міністр має право остаточного рішення у випадках вирішення спорів.	До посадових осіб, які не дотримуються Кодексу, вживаються заходи, які вважаються доречними прем'єром-міністром, в тому числі припинення членства в палаті. Члени палати можуть бути оштрафовані на суму 200 канадських доларів за кожен день існування конфлікту інтересів. Якщо член палати буде помічений у спекулюванні власним авторитетом, він може бути ув'язнений на один рік і оштрафований на 2000 канадських доларів.
Питання, пов'язані з дотриманням норм етики членами палати, знаходяться під юрисдикцією Комітету палати за питань мандатів та непідкупності. Питання, пов'язані з дотриманням норм етики партіями, розглядаються Службою палати депутатів і Верховною контрольною службою.	Будь-які 10 членів (5% складу палати) можуть звернутись до Комітету з проханням вжити заходів щодо члена палати, якого вони підозрюють у порушенні норм етики. Проводиться закрите слухання, на якому обвинувачений член палати має право захищати себе. Комітет повинен надати висновки протягом 30 днів після завершення своєї роботи, за підтримки з боку принаймні 3/5 своїх членів. Після цього Голова палати публічно оголошує рішення.
Комітет з непідкупності має юрисдикцію щодо декларацій про доходи.	Не відомо.

Додаток 3: Порівняльна характеристика парламентів — етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню (Таблиця 2)

Країна	Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню	
	Подарунки	Подорожі
ФРАНЦІЯ Національна Асамблея	Жодні обмеження не накладаються на отримання членом асамблеї подарунків, хоча всі подарунки повинні бути задекларовані. При цьому, з метою уникнути вчинення протизаконних дій у більшості випадків члени асамблеї повертають подарунки, за винятком тих випадків, коли вони були отримані від родичів.	Жодні обмеження не накладаються на подорожі членів асамблеї, однак якщо подорож оплачена іншою стороною, про це необхідно повідомити.
НІМЕЧЧИНА Бундестаг	Декларуванню підлягають усі подарунки на загальну суму понад 10000 німецьких марок (5425 доларів США в 1999 році). Обмежень щодо видів подарунків, які можуть отримувати члени, не існує.	Декларуванню підлягають подорожі, витрати на які покриваються третьою стороною, якщо загальна сума витрат перевищує 10000 німецьких марок (5425 доларів США в 1999 році).
ІНДІЯ Палата представників	Окрім санкцій проти хабарництва, передбачених кримінальним кодексом, обмеження відсутні..	Незастосовно
ІРЛАНДІЯ Палата представників	Декларуванню підлягають усі подарунки вартістю понад 500 фунтів (660 доларів США в 1999 році), за винятком подарунків, отриманих від родичів або близьких друзів з особистих причин.	Декларуванню підлягає будь-яка подорож на загальну суму понад 500 фунтів (660 доларів США в 1999 році), у тому числі вартість проїзду, харчування та розваг. Особисті поїздки, які здійснюються за власний кошт, декларуванню не підлягають.
ІТАЛІЯ Палата депутатів	Декларуванню підлягають усі внески та послуги, розмір та вартість яких перевищує 10 мільйонів лір (5500 доларів США в 1999 році), разом із зазначенням імені вкладника.	Декларуванню підлягають усі внески та послуги, розмір та вартість яких перевищує 10 мільйонів лір (5500 доларів США в 1999 році), разом з зазначенням імені вкладника.
КОРЕЯ Національна асамблея	Відповідно до правила дотримання етичних норм № 58, члени асамблеї повинні декларувати будь-який подарунок або винагороду, вартість яких перевищує 100,000 вон (83 долари США в 1999 році), якщо вони були отримані від іноземного уряду, громадянина іншої країни або іноземної організації, шляхом подачі звіту до секретаріату Асамблеї.	Члени асамблеї не мають право отримувати грошову винагороду, сума якої перевищує загальноприйняті норми.
ЯПОНІЯ Палата представників	Обмеження щодо одержання подарунків відсутні, проте загальний річний прибуток кожного члена палати підлягає декларуванню.	Обмеження щодо подорожей відсутні, проте загальний річний прибуток кожного члена палати підлягає декларуванню.
МЕКСИКА Палата депутатів	Членам палати депутатів і їхнім найближчим родичам не дозволяється самостійно або через третіх осіб отримувати в подарунок будь-які оборотні документи, нерухомість, власницькі права або поступки прав будь-якого роду, незалежно від їхньої вартості, від будь-якої особи, корпорації або установи, чиїх інтересів стосується питання, що обговорюється в Конгресі, або якщо це може призвести до виникнення конфлікту інтересів для члена палати. Інші подарунки дозволяється приймати, якщо їхня вартість не перевищує зарплату члена палат в 10 разів.	Не відомо.

*Додаток 3: Порівняльна характеристика парламентів — етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню (Таблиця 2)*

<b>Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню</b>	
<b>Орган, наділений юрисдикцією</b>	<b>Механізм подання скарг та механізм санкцій</b>
Комітет з питань фінансової прозорості в політиці (який складається з дійсних членів та членів екс-офіціо) оцінює відповідність вимогам щодо фінансової прозорості та повідомляє відповідну палату про факти порушення її членами вимог щодо фінансової прозорості, а також повідомляє Управління прокуратури у випадку великих змін в задекларованій власності.	Конституційна Рада розглядає інформацію, передану на розгляд Комітетом. Якщо Рада вважає, що або майно, або виборчий фонд не були внесені до декларації, вона має право оголосити про позбавлення членів права брати участь у виборах впродовж одного року. У такому випадку Рада заявляє, що член подав у відставку.
Президент Бундестагу має юрисдикцію щодо розгляду питань етики	Президент Бундестагу має юрисдикцію щодо розгляду питань етики. Президент може застосувати лише один вид покарання: публічне розкриття факту, що винний член Бундестагу порушив норми етики. Кошти партії, які були отримані у незаконний спосіб, конфіскуються президентом.
Відповідно до Закону про корупцію, держава або центральний уряд призначають суддів, спеціальним обов'язком яких є розгляд випадків корупції. Ці судді повинні мати досвід роботи на посадах сесійних суддів на умовах повної дієздатності або в якості асистентів.	Уряд штату або поліцейські чиновники вищого рангу можуть ініціювати розслідування. Розслідування проводить Центральне бюро розслідувань. Тривалість санкцій може варіювати від шести місяців до п'яти років позбавлення волі.
Законом були створені Комітет з інтересів членів і Комісія з питань роботи державних службовців. Остання контролює Реєстр інтересів членів палати і складається з контролера, генерального аудитора, омбудсмена, голови нижньої палати та клерка верхньої палати. Міністр фінансів здійснює контроль діяльності Комісії та може тимчасово замінити будь-якого її члена, якщо він матиме відношення до справи, що розслідується.	Скарги приймаються клерком Комісії. Якщо скарга є обґрунтованою, вона передається на розгляд всієї комісії з метою проведення розслідування. Після цього Комісія представляє звіт Комітету з інтересів членів палати, а потім Комітет може передати справу на розгляд до палати. Палата може накласти три типи санкцій: 1) палата бере до уваги звіт Комітету; 2) палата засуджує члена палати; 3) відсторонення члена палати від виконання службових обов'язків не повинно перевищувати 30 днів. Будь-який член палати, винний в порушенні закону, може бути притягнутий до відповідальності за кримінальним кодексом.
Фінансова інформація надається голові палати. Регіональні комітети засвідчують факт звітування. Палата вирішує, чи порушували її члени процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.	Не відомо.
Члени асамблеї не мають право приймати кошти, що покривають витрати на подорож, якщо сума таких коштів перевищує звичайні загальноприйняті норми.	Відповідно до Конституції Кореї, «Національна асамблея може переглянути кваліфікацію своїх членів і може вжити щодо них дисциплінарних заходів. Для виключення члена асамблеї потрібне одночасне голосування двох третин або більшої кількості членів асамблеї» (ст. 64)
Правила Комітету з політичної етики (заснований в 1985 році).	Не відомо.
Декларації про доходи подаються через секретаря Генерального контролера Федерації.	Скарги на членів палати подаються до Відділу Секретаріату й адміністративного розвитку. Палата депутатів встановлює свою систему визначення, розслідування і встановлення причин невиконання членом палати своїх обов'язків. Доступні шість видів санкцій: 1) публічне попередження або попередження в приватному порядку; 2) публічна догана або догана в приватному порядку; 3) відсторонення від виконання обов'язків; 4) звільнення з палати; 5) економічне покарання або 6) тимчасова нездатність виконувати обов'язки.



Додаток 3: Порівняльна характеристика парламентів — етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню (Таблиця 2)

Країна	Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню	
	Подарунки	Подорожі
ПОЛЬЩА Національні Збори	Обмеження щодо отримання подарунків відсутні, за винятком випадків, передбачених законами про хабарництво, що входять до складу кримінально-виконавчого кодексу. Члени Національних Зборів не зобов'язані включати подарунки до декларацій про доходи.	Обмеження щодо витрат на подорожі відсутні, за винятком випадків, передбачених законами про хабарництво, що входять до складу кримінально-виконавчого кодексу. Члени Національних Зборів не зобов'язані включати витрати на подорожі до декларацій про доходи.
ПІВДЕННА АФРИКА Національна асамблея	Декларуванню підлягають подарунки, вартість яких перевищує 350 рендів (58 доларів США в 1999 році) і які були отримані протягом одного року від одного джерела.	Необхідно оприлюднювати відомості про подорожі закордон, за виключенням подорожей за власний кошт або якщо йдеться про ділові подорожі, які не стосуються роботи асамблеї.
ІСПАНІЯ Конгрес депутатів	Не відомо.	Не відомо.
ШВЕЦІЯ Парламент	Не відомо.	Не відомо.
ТАЙВАНЬ Законодавчі збори	Декларуванню підлягають всі подарунки.	Не відомо.
ВЕЛИКА БРИТАНІЯ Палата громад	Декларуванню підлягають будь-які матеріальні подарунки, вартість яких перевищує 125 фунтів або винагороди, розмір яких перевищує 0,5% від зарплати (278 доларів США в 1998 році) члена палати або його дружини/її чоловіка. Декларуванню не підлягають подарунки та інші винагороди, якщо вони жодним чином не стосуються членства в палаті (§ 26).	Декларуванню підлягають витрати членів палати або їхніх дружин/чоловіків на подорожі за кордон, які вони не були здійсненні повністю за власний або державний кошт. (§ 27-28) Декларуванню підлягають витрати на подорожі в межах Великої Британії та знаки гостинності. (§ 24) Виключення становлять конференції, стосовно яких витрати на подорож покриваються організатором і є обґрунтованими. (§ 25)

Додаток 3: Порівняльна характеристика парламентів — етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню (Таблиця 2)

Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню	
Орган, наділений юрисдикцією	Механізм подання скарг та механізм санкцій
Декларації про доходи подаються до голови палати. Комітет з питань контролю дотримання етичних норм та у справах депутатів має юрисдикцію щодо поведінки членів Зборів.	Скарги на членів подаються до голови Зборів, який потім направляє скаргу в Комітет. Комітет може рекомендувати асамблеї один із наступних видів санкцій: 1) дорікання члена; 2) застереження або 3) винесення догани члену. Для того, щоб затвердити санкцію потрібно мати дві третини голосів (половина присутніх).
Реєстратора призначає Спільний комітет з інтересів членів асамблеї, членство в якому засноване на пропорційному представництві всіх партій асамблеї. Члени Комітету мають необмежений доступ до матеріалів реєстру, у тому числі до тих матеріалів, які не підлягають розголошенню громадськості.	Будь-яка особа може подати скаргу до Спільного комітету, який проводить закриті слухання, на яких як заявнику, так і члену палати надають можливість дискутувати. Після цього Комітет повинен подати публічний звіт. До членів асамблеї, дії яких були визнані такими, що порушують Кодекс, застосовується низка дисциплінарних заходів. Вибір покарання робить Комітет. До дисциплінарних заходів зазвичай включають штрафи, додаткові покарання у вигляді двотижневого відсторонення від служби і утримання заробітної плати за один місяць.
Голова палати, зі згоди Ради Конгресу, спрямовує скаргу до Комісії з питань дотримання Статуту депутатів. Основна увага Комісії зосереджена на порушенні встановлених норм. Питання розгляду декларацій про доходи контролюються головою палати.	Комісія повинна відреагувати на скаргу протягом 30 днів після слухання постраждалої сторони. Слухання можуть проводитися в письмовій формі або усно перед Комісією. Після цього вся палата проводить голосування щодо письмового звіту Комісії. Санкція, передбачена за порушення встановлених норм - відсторонення члена конгресу від обійманої посади. Член конгресу впродовж восьми днів має зробити вибір між посадою, яка несумісна с іншими посадами, та посадою в законодавчому органі.
Комітет із розгляду результатів виборів має право визначити компетентність і відрاهувати членів парламенту або їхніх заступників. (Відповідно до Настанови з виборів Швеції, особи, яких буде призначено на посаду заступника, визначаються виходячи з принципу пропорційного представництва партій. Заступник може обійняти посаду члена парламенту, якщо останній став спікером або членом уряду.)	Не відомо.
Фінансові звіти подаються до Контрольного Юаня, квазісудової гілки влади, члени якої призначаються президентом за згодою верхньої палати. Контрольний Юань вирішує, чи порушили члени Зборів положення про розкриття фінансової інформації.	Контрольний Юань може оштрафувати члена Зборів за порушення положення про розкриття фінансової інформації. Якщо штрафи не будуть сплачені, Контрольний Юань спрямує справу до суду.
Відповідно до Керівництва з правил поведінки членів палати, призначені уповноважений зі стандартів та Спеціальний комітет зі стандартів і привілей. Уповноважений не є штатним співробітником палати. Склад Комітету ґрунтується на принципі пропорційного представництва партій.	Члени палати або громадяни повинні звертатися зі скаргами в письмовій формі до Уповноваженого. Якщо доказів достатньо, Уповноважений проводить попереднє розслідування і доповідає про висновки Комітету. Комітет проводить офіційне розслідування і вирішує, чи буде цей процес відкритим для громадськості. Комітет спрямовує справу до палати для подальшого розгляду. Палата може покарати свої членів не виплатою зарплати та тимчасовим відстороненням від виконання обов'язків.

Країна	Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню	
	Подарунки	Подорожі
США Палата представників	<p>Конституція забороняє федеральним чиновникам отримувати подарунки від іноземних урядів (або представників іноземних держав). (ст. I, розділ. 9, пункт 8)</p> <p>В Законі про подарунки від іноземних осіб та знаки відмінності зроблено виключення для подарунків, що були піднесені для виявлення любов'язності. (вартістю менше 245 доларів США в 1998 році). Регламент палати XXVI (зміни внесені в 1999 році) забороняє членам палати та штатним працівникам отримувати подарунки, які можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів. Інші подарунки (включаючи продукти харчування) можна приймати, якщо їхня вартість не перевищує 50 доларів США. Проте, сукупна вартість подарунків, отриманих від одного джерела (особи або установи) впродовж одного року, не може перевищувати 100 доларів. Подарунки, піднесені родичами або близькими друзями, приймати дозволяється. Декларуванню підлягають всі подарунки.</p>	<p>Регламентом палати XXVI (1998) дозволяється членам палати і штатним робітникам їздити в подорожі з метою встановлення фактів, а також на зустрічі, виступи та подібні заходи за рахунок приватним джерел, якщо такі подорожі пов'язані з виконанням своїх службових обов'язків, а також дозволяється приймати оплату витрат для чоловіка/дружини або дитини, які будуть супроводжувати члена палати. Тривалість подорожей обмежена до чотирьох днів; сім днів - для поїздки за кордон. Дозволяється приймати оплату транспортних та готельних витрат, які повністю не пов'язані зі службовими обов'язками, наприклад передвиборча кампанія, релігійна або стороння підприємницька діяльність. Всі транспортні витрати підлягають декларуванню. Зареєстрованим лобістам заборонено надавати транспорт і покривати пов'язані з ним витрати членів палати та штатним співробітникам. (Закон про федеральне регулювання лобіювання). Розмір витрат на подорожі, які оплачуються принципал-громадянами іноземної держави, обмежений принципом взаємного культурного обміну. (22 Звід Законів США, розділ 2458a)</p>

Етичні норми та фінансові відомості, що підлягають декларуванню	
Орган, наділений юрисдикцією	Механізм подання скарг та механізм санкцій
<p>Питання етики вирішуються в межах Палати представників Комітетом Палати зі стандартів службової поведінки. Склад Комітету поділяється порівну між двома партіями і включає в себе 10 членів. (Правило X, 1999 рік) (Комітет заснований в 1967 році, Резолюції палати 418, 90 Конгрес, 1 сесія)</p>	<p>Учасники можуть подавати скарги до Комітету в письмовій формі під присягою, із зазначенням дати. (Особа, яка не є членом палати, також може подати скаргу в Комітет, але тільки в тому випадку, якщо особа, яка є членом палати, засвідчить, що скарга заслуговує розгляду.) Якщо, більшістю голосів Комітет визначає, що скарга «заслуговує подальшого розслідування», призначається підкомітет, який складається з 4-6 членів і який вирішує, чи мало місце порушення. Якщо так, створюється ще один підкомітет, який має встановити, чи є звинувачення обґрунтованими. Якщо так, Комітет збирається у повному складі, складає звіт і визначає міру покарання. Свої рекомендації Комітет надсилає до палати. Діапазон покарань включає засудження, догану, штраф, позбавлення або обмеження привілеїв, або, в крайньому випадку, звільнення. Відповідно до Конституції, для звільнення члена палати необхідно отримати 2/3 від загальної кількості голосів членів палати. Поточний механізм подання скарг і санкцій був прийнятий 105 Конгресом в 1997 році.</p>

ІРИНА СУСЛОВА, ФІЛІПП ФЛУРІ, ВАЛЕНТИН БАДРАК

# **ПАРЛАМЕНТСЬКА ЕТИКА В УКРАЇНІ. РЕАЛІЇ, ПОТРЕБИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

**Відповідальний за випуск:** В.Бадрак  
**Комп'ютерний дизайн:** Валерія Чумак  
**Переклад матеріалів з англійської мови:**  
Приватне підприємство  
“КОМПАНІЯ “МОВА СЕРВІС”

Наклад: 1000

© Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння  
© Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces

**Видавець і виготовлювач:** ФОП Лопатіна О. О.  
[www.publishpro.com.ua](http://www.publishpro.com.ua) тел.: +38 044 501 36 70  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5317 від 03.04.2017



GENEVA CENTRE  
FOR THE  
DEMOCRATIC  
CONTROL OF ARMED  
FORCES (DCAF)  
P.O.Box 1360  
CH-1211 Geneva 1  
Switzerland  
Tel: +41 (0) 22 741 77 00  
Fax: +41 (0) 22 741 77 05



ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ  
АРМІЇ, КОНВЕРСІЇ  
ТА РОЗЗБРОЄННЯ  
(ЦДАКР)  
Київ, вул. Іллінська 10,  
оф.5  
Tel: +38 (0) 44 425 42 10  
<http://cacds.org.ua>